

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Proměny současné rodiny, aspekt mužské a ženské role v ní

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

prof. PhDr. Rudolf Kohoutek, CSc.

Vypracoval:

Pavla Frgalová

Brno 2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Proměny současné rodiny, aspekt mužské a ženské role v ní“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 20. 04. 2008

.....

Pavla Frgalová

Poděkování

Děkuji panu prof. PhDr. Rudolfu Kohoutkovi, Csc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytli při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Pavla Frgalová

OBSAH

PROHLÁŠENÍ.....	2
PODĚKOVÁNÍ	3
ÚVOD.....	5
I TEORETICKÁ ČÁST	8
1. CHARAKTERISTIKA RODINY	9
1.1 FUNKCE RODINY	11
1.2 VÝCHOVA V RODINĚ.....	14
1.3 DÍLČÍ ZÁVĚR.....	18
2. RODINA A JEJÍ PROMĚNY V HISTORICKÝCH SOUVISLOSTECH.....	20
2.1 VZNIK RODINNÉHO PATRIARCHÁTU	20
2.2 RODY, STAVY A INDUSTRIALIZACE	22
2.3 DÍLČÍ ZÁVĚR.....	24
3. RODINA MODERNÍ A POSTMODERNÍ	26
3.1 VÝBĚR PARTNERA, ROLE MUŽE A ŽENY	27
3.2 ROZVODOVOST A MÍRA SŇATEČNOSTI	31
3.3 NESEZDANÁ PARTNERSTVÍ	36
3.4 DÍLČÍ ZÁVĚR.....	40
II EMPIRICKÁ ČÁST.....	45
4. PODOBY SOUČASNÉ RODINY, RODINNÉ PROSTŘEDÍ A VÝCHOVA V PRAXI.....	46
4.1 RODINA Č. 1.....	48
4.2 RODINA Č. 2.....	52
4.3 RODINA Č. 3.....	57
4.4 VYHODNOCENÍ SLEDOVANÝCH HODNOT.....	62
ZÁVĚR.....	69
RESUMÉ	71
ANOTACE.....	72
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	73
SEZNAM PŘÍLOH.....	75

ÚVOD

V současné době se setkáváme s celou řadou lidí, kteří tvrdí, že prochází manželskou krizí. Vedle toho se v naší bezprostřední blízkosti stále více objevují lidé, kteří jen tak žijí po svém boku a vdavky neřeší. Do podvědomí společnosti se dostává fakt, že rodina jako instituce již není tou, co bývala. Tato tvrzení potvrzují i vědecká studie. Rodina se v posledních desítek let stala jedním z předmětů zájmu různých výzkumů. Společnost si začíná uvědomovat důležitost blízkého člověka a fungování rodiny. Do popředí zájmu společnosti se stále více dostává i blaho našich dětí a jejich výchova k dobrému člověku.

V dnešní moderní společnosti se stále více setkáváme s názory široké veřejnosti, že dnešní rodina prochází značnou krizí. Je poukazováno na vysoký nárůst rozpadu manželství a změnu myšlení mladé generace na manželské soužití. Do popředí se dostává názor, že manželství je přežitkem staré doby. Dnes již není moderní uzavírat sňatek. Ke společnému soužití zpravidla postačuje společná domácnost. Vztahy mezi lidmi přestávají být řešeny kompromisem, každý se snaží prosadit své, prosadit sám sebe a svou svobodu.

Rodina v dnešní době již neplní ty funkce, které plnila v minulosti. Řadu z nich dnes zastupuje v určitých mezích stát. Je stále více poukazováno na fakt, že tradiční rodina, jak ji jistě většina z nás má ve svém podvědomí, ve své podstatě zaniká. Vedle toho se vyskytuje vlna názorů, že podoba rodiny je pouze jiná, než bývala dříve.

Nejen všechny výše uvedené důvody vedly i mě ke zpracování tématu rodiny. Předmětem této bakalářské práce je rodina jako základní článek společnosti, jako instituce, kterou nemůže člověku žádná jiná sociální skupina nahradit.

Samotné zadání tématu práce a výše vyznačené názory společnosti mě vedly k přesvědčení, že cílem této bakalářské práce bude potvrdit nebo vyloučit níže stanovené hypotézy:

- ◆ *H1: Rodina v soudobé moderní společnosti postupně zaniká.*
- ◆ *H2: Současná rodina nezaniká, pouze se mění ve své struktuře a přizpůsobuje se novým společenským podmínkám.*

Dané téma bylo zvoleno a uvedené hypotézy vytyčeny zejména v souvislosti se skutečností, že z hlediska sociální pedagogiky je primárním, základním a nejdůležitějším prostředím, prostředím největšího prvotního vlivu na člověka, se kterým přichází do kontaktu, právě rodina ve všech svých podobách.

Na základě stanoveného cíle se tato práce odvíjí od dosud zjištěných teoretických poznatků ke svému vlastnímu praktickému zjištění.

Ve své první části se zabývá různými pohledy na rodinu a vymezení jejích charakteristik. Popisuje základní funkce, které rodina vůči svým členům a vůči celé společnosti plní. Pozastavuje se nad výchovou dětí v rodině, dává nám návod k tomu, jak si při výchově dítěte správně počínat a jakým chybám se máme snažit vyhnout.

Druhá část práce je věnovaná stručnému pohledu do historie rodiny, do jednotlivých období, kdy rodina vznikala a v průběhu historie měnila své podoby.

Třetí kapitola práce je věnovaná především podobám moderní a postmoderní rodiny. Zde se hned v první části pozastavuje nad volbou životního partnera a proměnou mužské a ženské role, které jsou vymezeny v souvislosti s různými proměnami rodiny posledních let. Přijmutím faktu proměny rolí v rodině přicházíme v této kapitole k zásadním společenským změnám, které daly příčinu ke změně struktury rodiny a tedy i její současné rozmanité podoby.

V poslední kapitole této práce již najdeme konkrétní podoby současné rodiny, rodinného prostředí a výchovy v rodině tak, jak tomu je v dnešní praxi. Účelem poslední, empirické, části této práce je zjištění, zda současná rodina z hlediska sociálně pedagogického plní své základní funkce, zda a jaký vliv má rodinné prostředí a výchova v rodině na vývoj člověka a osobnosti.

Při zpracování této práce bylo užito vědeckých metod studie materiálů, které byly zanalyzovány za použití deduktivních metod syntézy, dedukce, analýzy, indukce a třídění materiálu.

Vzhledem k rozsáhlosti daného tématu je tato práce zaměřena především na oblast proměny mužské a ženské role v rodině, jako příčiny proměny samotné rodiny a s ní souvisejících podobách zejména v posledních desetiletích. Ve své empirické části se zaměřuje především na vliv rodinného prostředí a rodinné výchovy. Celá práce je zaměřena na výše uvedené vývojové změny společnosti, které zasáhly v minulých letech i Českou republiku.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. CHARAKTERISTIKA RODINY

Rodina je nejstarší základní společenskou skupinou nebo společenstvím, které je spjato nejrůznějšími vztahy a činnostmi zabezpečujícími potřeby svých členů i celé společnosti. V průběhu historie prochází rodina neustálými změnami ve své velikosti, významu i vlastním začleněním do společnosti. Přizpůsobuje se přitom nejrůznějším společenským proměnám a celospolečenskému vývoji.

Rodinu lze definovat z několika úhlů pohledů s ohledem na oblast, která se k definici rodiny obrací v rámci svého oboru. Nejčastěji se setkáváme s rodinou v oblasti společenských věd, jako jsou psychologie, sociologie, pedagogika, právo, ekonomika a jednotlivá jejich odvětví.

Z hlediska **psychologie** je rodina označována za nejvýznamnější sociální skupinu, která zásadním způsobem formuje osobnost jedince a poskytuje mu základní sociální zkušenost. Rodina je charakterizována intimitou, vzájemnou soudržností a citovými vazbami mezi jednotlivými členy (v rodině se vytváří specifické emoční vazby).¹

Podle **sociální psychologie** je rodina definována jako malá neformální skupina, která je nejdůležitějším mediátorem kulturního vlivu.²

Sociologie se zabývá především nukleární rodinou ve smyslu soužití manželského páru a jeho svobodných dětí, kterou považuje za základ, na němž je postavena rodina širší (prarodiče, tety, strýcové). „*Rodina je sociální zařízení, jehož primárním účelem je vytvářet soukromý prostor stíněný proti nepřehlednému a vířícímu světu veřejnému.*“³

Pedagogika pohlíží na rodinu především ve smyslu výchovné a socializační funkce.

¹ VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2005, s. 312.

² KOUHOUTEK, R. *Poznávání a utváření osobnosti*. Brno: CERM, 2001, s. 99.

³ SEKOT, A. *Sociologie v kostce*. Brno: Paido, 2006, s. 201.

Z **právního** hlediska mluvíme o rodině teprve tehdy, až se muži a ženě, kteří spolu žijí, narodí dítě⁴. Např. rodina, ve které spolu žije nesezdaný pár, kde si jeden nebo oba partneři přivedou své biologické děti, není právní vědou považován za rodinu v pravém slova smyslu, ale spíše za jinou sociální skupinu – tzv. pseudorodinu.⁵

Všeobecné encyklopedie Diderot charakterizuje rodinu jako původní a nejdůležitější sociální skupinu a instituci, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou. Je založena na manželství či pokrevním příbuzenstvím (rodičovství, sourozenectví apod.). V širším pojetí na dočasném nebo trvalém společenství jednoho či více mužů s jednou či více ženami (polygamie), v nejužším pojetí na trvalém spojení jednoho muže a jedné ženy (monogamie). Členové rodiny jsou spojeni společným soužitím, vzájemnou morální odpovědností a vzájemnou pomocí.⁶

Z výše uvedených úhlů pohledu lze tedy konstatovat, že v pojetí dnešních společenských věd **neexistuje jednotná definice rodiny**. Celá řada dalších popisuje rodinu prostřednictvím jejích dílčích funkcí.

Rodinu z hlediska **sociální pedagogiky** je nezbytné chápat jako dynamický systém, který se neustále vyvíjí a mění svou strukturu, reprodukuje své základní podmínky, které se stávají potenciálním východiskem vzniku nového systému (nové rodiny), jako společenský subsystém primárně zabezpečující individuální a celospolečenské zájmy a potřeby, jako strukturovaný celek, jehož podstatou je vytvářet relativně bezpečný a stabilní prostor reprodukce a produkce lidského života.⁷

⁴ V případě manželských párů, které nemohou mít děti, se tyto stávají rodinou v okamžiku adopce nebo osvojení dítěte, neboť teprve takovým právním vztahem je naplněna instituce manželství.

⁵ VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 11.

⁶ Převzato z VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 12.

⁷ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et.al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 78.

Rodina v soudobé společnosti má odlišné podoby. Různé typy rodin můžeme dělit na základě vnitřní organizace a struktury rodiny podle:

a) typu manželství na:

- monogamie (partnerský svazek 1 muž a 1 žena)
- polygamie (1 muž a několik žen)
- polyandrie (1 žena a několik mužů)

b) autoritě a moci jednoho z rodičů:

- egalitární rodina – není patrný zásadní vliv jednoho z nich, v současných společnostech je nejrozšířenější,
- patriarchální rodina – největší prestiž a moc má otec,
- matriarchální rodina – vládne matka.⁸

základní typy rodin:

- a) jaderná (nukleární) rodina – základní model rodiny, jejíž členové jsou otec, matka a děti, ať už v rovině úplné nebo neúplné
- b) rekonstituovaná rodina – rodina vzniklá dalším sňatkem
- c) třígenerační rodina – soužití dětí, rodičů a prarodičů v jedné domácnosti

1.1 Funkce rodiny

Rodina představuje biosociální dynamický systém, který neustále hledá a nachází své místo ve společnosti. Přitom je společností znovu a znovu ovlivňována a formována. V plném rozsahu funguje jen tehdy, když uspokojuje potřeby a požadavky každého jejího člena a současně i ty, které jsou na ni kladeny společností.

Aby rodina dostála všem těmto náročným požadavkům a dala smysl své existenci, plní v životě jedince celou řadu funkcí. Poskytuje mu materiální zabezpečení, domov, uspokojuje základní lidské potřeby (jídlo, spánek, sexuální potřeby, potřeba někam patřit, být součástí nějaké skupiny, apod.), vychovává a usměrňuje své členy, podporuje

⁸ ZAPLETAL, L., JILČÍK, T. *Sociologie I. Vybrané kapitoly ze základů sociologie a demografie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2003, s. 31.

je a chrání. Vedle toho plní rodina i určité role vůči společnosti. Rodinou je předáváno kulturní dědictví společnosti a plní neméně důležitou funkci biologické reprodukce obyvatel.

Různé publikace i autoři uvádí více či méně základních funkcí rodiny a tyto odlišně pojmenovávají. Ve své podstatě musí rodina plnit aspoň ty základní úkoly a funkce, které zabezpečují život člověka ve společnosti ve všech etapách jeho existence. Tyto funkce lze shrnout do čtyř základních následovně.

Rodina je pro každého jedince významným opěrným bodem. Stabilita jedince v oblasti emoční, citové, je základnou, funkcí **sociálně – psychologickou**, kterou rodina poskytuje svým jedincům, a kterou nemůže žádná jiná sociální instituce v potřebné míře nahradit. Jde o vědomí a pocit nezaměnitelné příslušnosti k určité sociální skupině založené na vzájemném porozumění, na pocitu sounáležitosti s určitými lidmi, s nimiž se jedinec může identifikovat. Jde o skupinu, v níž hledá jedinec bezpečí, zázemí i útočiště. Správně fungující rodina vytváří takové sociální klima⁹, v němž se na základě citové složky utváří a udržuje vědomí, že jsem akceptován, uznáván, hodnocen. Jedině správně fungující rodina s vřelým citovým klimatem může být jedinci základem pro další sociální kontakty ve společnosti.¹⁰

Rodinné prostředí je prvním a základním životním prostředím člověka, v němž se učí základním způsobům chování ve společnosti a přizpůsobování sociálnímu životu. V tomto případě plní rodina **socializačně – výchovnou** funkci. Rodina je tedy první sociální skupinou, kde její členové (zejména rodiče) dávají jedinci prvotní vzor a pohled na společnost. Prostřednictvím rodiny a jejích členů se jedinec tzv. socializuje. Není však pouze pasivním článkem socializace, ale do tohoto procesu aktivně vstupuje se svými vrozenými dispozicemi a vlohami, svými potřebami. Sociálně – výchovnou funkci rodiny jsou schopny do určité míry zastoupit různé instituce, zejména

⁹ Sociální klima je jinými slovy atmosféra v sociálním prostředí, ve kterém se jedinec pohybuje nebo zdržuje. Je dána tím, že jedinec pociťuje míru své účasti ve skupině, její vztahové souvislosti. Sociální klima může být napjaté, uvolněné, přátelské, hostilní, apod.

¹⁰ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et.al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 82.

v případech, kdy v původní rodině není uskutečňována žádoucím směrem. Příkladem mohou být různé výchovné a diagnostické ústavy.¹¹

Je třeba si uvědomit, že rodina má význam nejen ve vztahu ke svým jednotlivým členům, ale také ve vztahu ke společnosti jako celku. Z ekonomického hlediska je rodina považována za spotřební a výrobní jednotku. Rodina jako celek zastává ve společnosti místo základní spotřebitelské jednotky, od které se odvíjí a na níž je závislý současný trh. Mimo to její jednotliví členové vstupují do výrobní i nevýrobní sféry v rámci určitého povolání. Z **sociálně – ekonomické** funkce vyplývá, že rodina je významným prvkem v rozvoji ekonomického systému společnosti.¹²

V rodině je, vedle ostatních základních biologických potřeb uspokojována také potřeba sexuální. Její podstata spočívá nejen v samotné sexualitě jejích členů (manželé, partneři), díky které dochází do určité míry k žádoucí společenské a kulturní regulaci sexu. Jde také o určitou přirozenou biologickou reprodukci společnosti, o zabezpečení dalšího společenského rozvoje. Význam **biologicko – reprodukční** funkce vidíme v uspokojování biologických a sexuálních potřeb a uspokojení potřeby každého jedince – potřeby pokračování a zachování rodu.¹³

V případě, že rodina neplní některou ze svých funkcí, ať již zcela nebo z části, stává se **dysfunkční**. Není schopna pozitivním a žádoucím způsobem ovlivňovat celkový vývoj dítěte. Dítě vychovávané v dysfunkční rodině si sebou do života nese negativní vzor, který dále praktikuje na svých dětech. Takový jev je pro společnost nežádoucí. Díky neustálému a rychlému vývoji společnosti a jejím proměnám, které se promítají do všech oblastí společenského života, nahradil některé z funkcí rodiny v soudobé moderní společnosti zcela nebo z části stát.

¹¹ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et.at. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 80.

¹² KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et.at. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 80.

¹³ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et.at. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 79.

1.2 Výchova v rodině

Nejvýznamnějším výchovným a socializačním činitelem, který formuje jedince již od počátečního období jeho života, je z hlediska sociální pedagogiky rodina. Každý jedinec přichází na svět jako tzv. „tabula rasa“ – nepopsaná deska. Teprve procesem socializace se člověk stává osobností.

Socializace je celoživotní sociálně interakční proces, ve kterém se jedinec začleňuje do společnosti tím, že si osvojuje specificky lidské formy chování a jednání. Uskutečňuje se převážně sociálním učením (učení se sociálním rolím), ale také nátlakem.¹⁴

Z pohledu výchovného ovlivňování osobnosti má rodina výsadní postavení, neboť první tři roky (některé literatury uvádí až prvních šest let) života člověka jsou rozhodujícím obdobím pro utváření charakteru. Rodina nese nejvyšší odpovědnost za budoucí charakter nové osobnosti. Hlavní problémem výchovy v rodině je v moderní společnosti fakt, že stále ještě značná část rodin si tuto odpovědnost neuvědomuje, první roky života dítěte promarní a s výchovou začíná až později.

Výchova v rodině se vyznačuje svými **specifickými znaky**:

- *individuální charakter* – výchova v rodině se odvíjí od životní zkušeností rodičů z původní rodiny, od jejich věku, vzdělání, harmonie či disharmonie vztahů, osobnostních předpokladů
- *neprofesionální charakter* – je založena jen na zkušenostech z dětství
- *intimní charakter* – výchova probíhá na bázi často silných citových vazeb, pokud je vedena správným směrem může mít větší efekt
- *dlouhodobé působení* – výchova probíhá řadu let a má relativně stabilní charakter¹⁵

Z pedagogicko-psychologického hlediska byly stanoveny základní podmínky úspěšné výchovy a pojmenovány základní typy nesprávné výchovy.

¹⁴ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., et.al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 54.

¹⁵ KRAUS, B. *Teorie výchovy*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006, s. 26.

Základní podmínky pro úspěšnou socializaci dítěte v rodině:

1. Přiměřeně podnětné prostředí odpovídající individuálním potřebám dítěte.
2. Přiměřená interakce a komunikace v rodině, rodiče jako vhodný model zralého sociálního chování, přiměřená pozice mezi sourozenci.
3. Přiměřené opětování náklonnosti a lásky dítěte rodinou.
4. Přiměřené uznání dítěti, nejen jeho přizpůsobivosti, ale i jeho spontánnosti.
5. Adekvátní respektování dítěte jako samostatné bytosti.¹⁶

Za pozitivní aspekty jsou ve výchově považovány:

- dát dítěti vhodný vzor pro osobní identifikaci (vzor pracovitěho, disciplinovaněho a harmonickěho člověka a to celým svým chováním a vystupováním)
- být vůči dítěti přátelský, ale také být důsledný a jednotný (s druhým rodičem i ve spolupráci se školou, apod.)
- dítě hodnotit spravedlivě, přiměřeně, včas, přitom ponechat dítěti jistotu, že je máme rádi a že odsuzujeme a trestáme pouze jeho nesprávný čin, ne celou jeho osobnost
- každá snaha k přiměřenému a žádoucímu chování má být kladně hodnocena (posilována)
- nepatrné prohřešky v chování by měly být velkoryse přehlédnuty
- neomezovat se na trestání dětí, tedy na negativní stimulaci
- vytvářet v rodině láskyplnou atmosféru
- důležité je i trávení volného času a různé rodinné rituály (oslavy, uléhání ke spánku)
- klást na dítě požadavky uměřeně jeho věku a schopnostem
- uspokojovat potřebu sociálního kontaktu v rodině, tedy neizolovat rodinu od okolního světa, ale ve volném čase se věnovat různým kulturní nebo sportovním aktivitám a zajišťovat kontakt nejen s příbuznými, ale i cizími lidmi
- neupřednostňovat jedno z dětí, dávat rodičovskou lásku dětem ve stejné míře
- vyhýbat se emočnímu přetěžování dětí negativními zážitky (např. konflikty rodičů)
- za optimální výchovu považujeme takovou, která vede k sebevýchově

¹⁶ KOHOUTEK, R. *Poznávání a utváření osobnosti*. Brno: CERM, 2001, s. 102.

Správnou a kladně hodnocenou výchovou v rodině je **výchova autoritativní** (tzv. harmonická, demokratická). Taková výchova je zaměřena na dítě. Rodiče při výchově spojují kontrolu s akceptací, vyžadují od svých dětí takové chování, které odpovídá jejich sociální úrovni, věku a možnostem. Vyznačuje se citovou vřelostí, péčí a oboustrannou komunikací. V záležitostech rodinného rozhodování náleží slovo i dětem a jejich názoru. Uložené tresty jsou rodiči vysvětleny a zdůvodněny. Taková výchova vede děti k nezávislosti, sebestopozování, přátelství a spolupráci.

Autoritářská výchova je spatřována zejména v rodinách, kde je hlavním požadavkem rodičů na dítě vnější ukázněnost, u rodičů, kteří nemají na děti dostatek času. Taková výchova vede k frustraci a poruchám sebevědomí a sebedůvěry. Dítě pak nereaguje aspirací nebo naopak své úsilí zvyšuje.¹⁷

Výchova vyznačující se benevolentností rodičů (kladou na dítě malé požadavky) je nazývána **liberální**. Takto vychovávaným dětem chybí kontrola a sociální zodpovědnost, mají a žijí bezstarostný život.

Rodiče, kteří se starají jen o své aktivity, jsou nedbalí ve výchově svých dětí, nezajímá je, jak se dítě učí nebo co dělá ve volném čase, s kým se stýká apod. Takový výchovný styl je označován za **výchovu zanedbávající**.

Oproti tomu **nadměrně ochranná výchova**, též úzkostlivá, je charakterizována nadměrnou starostlivostí rodičů o dítě. Přání dětí jsou rodiči často považovány za „rozkazy“, dělají vše, co dítě chce s heslem „vše jen pro jejich dobro“.

Disharmonická výchova, výchova plná rozporů. Rodiče nemají ve výchově stanoveny jednotná kritéria, reagují pod vlivem momentálních popudů a nálad, někdy tolerované chování je jindy nepřípustné.¹⁸

¹⁷ KOHOUTEK, R. *Poznávání a utváření osobnosti*. Brno: CERM, 2001, s. 103-116.

¹⁸ <http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%BDchova>

Za nesprávnou výchovu je považována také *výchova preferující jedno z dětí*, což vede k žárlivosti sourozenců; *nepřátelská (hostilní)*, kterou můžeme spatřovat u rozvedených rodičů.¹⁹

Rodiče jsou v mnoha případech neprofesionály ve výchově svých dětí. Důsledkem tohoto často dochází k zásadním chybám ve výchově, které výrazně ovlivňují osobnost v jejím dalším životě. V následující tabulce jsem pro tuto práci využila **nesprávné typy výchovy podle Lückerta**.²⁰

Nesprávné typy výchovy podle Lückerta

Chybná výchova	Zážiteková konstituce	Reakce	Životní motto	Centrální inklinace
Odmítavá (rejekční)	Slabá	Nejistota Plachost Úzkost	Jsem špatný, opovrhují mnou	Pocit méněcennosti
Rejekční bez lásky	Silná	Nedůvěřivost Hostilita (nepřátelství)	Svět je zlý, musím s ním bojovat	Agrese
Hyperprotektivní ochranářská	Slabá	Nejistota Infantilismus Submisivita Pocit bezmoci Vzdávání se	Jsem slabý, musí se mně pomáhat	Permanentní hledání pomoci Opožděné zrání
Hypeprotektivní hýčkájící, rozmazlující	Silná	Žádostivost Žárlivost Sebeprosazování	Musím být vždy první, komu se věnuje pozornost	Egocentrismus (vystupňovaný) Egoismus

¹⁹ KOHOUTEK, R. *Poznávání a utváření osobnosti*. Brno: CERM, 2001, s. 103-104.

²⁰ http://www.psycholousek.cz/downloads/Klinicka_psychologie.pdf

Chybná výchova	Zážitková konstituce	Reakce	Životní motto	Centrální inklinace
Hyperdominantní panovačná	Slabá	Plachost Podřízenost	Vždy se musí poslouchat	Hypobulie
Hyperdominantní ovládací, perfekcionista	Silná	Svárlivost Prchlivost Agresivita	Je třeba ovládat jiné, podřít si je	Hysperbulie
Submisivní	Slabá	Konformita Chybí pocit odpovědnosti za sebe sama	Musím se podřít situaci	Slabé svědomí
Vlažná	Silná	Nezdrženlivost Egoismus	Musím se prosadit na úkor druhých	Slabé morální zábrany
Kontrastní kooperace	Slabá	Neurotické reakce Nerozhodnost	Nevím, co mám dělat	Chaos (člověk chce spolupracovat, ale neumí to)
Vystupňovaná kontrastní kooperace („teplé a studené sprchy“ za tentýž projev)	Silná	Agrese Manipulace Přetvářka	Musím se jevit v dobrém světle	Celková nejistota

1.3 Dílčí závěr

Z hlediska sociální pedagogiky lze z výše uvedených poznatků konstatovat, že rodina je založena především na příbuzenských a pokrevních svazcích, které jsou základem jejího vzniku (narození dítěte jako vznik nové rodiny) a její následné reprodukce. Označujeme ji za sociální skupinu ve smyslu základní jednotky společnosti, která je charakteristická svou dynamikou vývoje a specifickou rodovou strukturou, skupinu, která se neustále proměňuje ve své základní podobě.

V životě každého jedince má rodina nezastupitelný význam. Od narození a v průběhu celého vývoje člověka naplňuje celou řadu potřeb svých jednotlivých členů.

Svou roli sehrává rodina i ve vztahu ke společnosti. V rodině se uskutečňuje naplňování těch nejdůležitější a nejzákladnější funkcí, které se odvíjí od vývoje a požadavků společnosti. V souvislosti se změnami společenských podmínek některé z funkcí rodiny ustupovaly do pozadí nebo zcela zmizely, některé nahradil stát. Oproti tomu jiné nabývaly na vážnosti. V současné době určuje místo rodiny ve společnosti několik základních funkcí.

Rodina vystupuje jako základní spotřební a výrobní jednotka. Od jejích potřeb se odvíjí ekonomika celé společnosti. Její důležitost spočívá v reprodukcii svých členů, produkci nových článků společnosti, které socializuje a předává jim prvotní obraz o společnosti, do které je v průběhu vývoje začleňuje.

Rodina je zejména nezastupitelná v oblasti emocionálního vývoje dítěte, tvoří prvek citového zázemí a útočiště. Umožňuje mu jeho tělesnou, duševní, duchovní existenci a rozvoj, dává mu pocit jistoty a bezpečí, pocit domova v kruhu svých nejbližších. Otvírá se i uzavírá světu kolem sebe, vytváří si v sobě sama svůj vlastní svět.

Rodina je nejvýznamnější součást společenské mikrostruktury, jenž člověka provází nebo se jej nějakým způsobem dotýká ve všech fázích jeho života. Hlavním posláním rodiny je vytvoření takového prostředí, ve kterém správnou výchovou bude formována osobnost člověka, jenž bude schopen obstát ve složitém a náročném světě lidí.

Správná výchova v rodině je jedním z předpokladů produkce psychicky stabilní, odolné a světu prospěšné osobnosti. Za takový výchovný styl je považován autoritativní přístup, tedy výchova založená na lásce, důslednosti a příkladném vzoru. Za chyby ve výchově jsou považovány neúměrné tresty, nedostatek lásky i její nadmíra, slabé či naopak nadměrně podnětné rodinné prostředí, nezájem ba dokonce hostilita, které negativním směrem formulují osobnost jedince.

Závěrem je nezbytné poznamenat, že z pohledu sociální pedagogiky je pro utváření jedince primárním a vůbec nejdůležitějším socializačním činitelem rodina a její prostředí. Jedině „zdravá rodina“ je zárukou „zdravé výchovy dětí“.

2. RODINA A JEJÍ PROMĚNY V HISTORICKÝCH SOUVISLOSTECH

Pro pochopení různých podob dnešní rodiny a rodinného života jsou důležitým momentem její různé historické proměny a souvislosti ve vývoji její struktury. Již víme, že z hlediska sociální pedagogiky je rodina charakteristická svou dynamikou vývoje, kterou se stále přizpůsobuje novým požadavkům a potřebám společnosti. Udělejme tedy dříve, než se podíváme na současnou podobu rodiny, malou exkurzi do historie.

2.1 Vznik rodinného patriarchátu

V mladší době kamenné se na zemi objevuje člověk dnešního typu – homo sapiens. Nemá už podobu pouze biologického tvora, nepohybuje se ve světě sám. Stává se tvorem společenským, tudíž přepokládáme již v době kamenné existenci společenských skupin. Člověk se vyskytuje v prvobytně pospolných skupinách – tlupách. Z této sociální organizace se vyvinula prvobytně pospolná společnost.

Prvobytně pospolná společnost se vyznačuje kolektivní prací, společným vlastnictvím výrobních prostředků a spotřebou. Muži i ženy žijí ve skupinách nazývanými klany, ve kterých neexistoval volný výběr partnerů. Fungovalo zde tzv. skupinové manželství. V těchto svazcích se rodily společné děti, u nichž nebylo zřejmé, kdo je jejich otcem.²¹ Můžeme předpokládat, že díky takovému uspořádání měly matky k dětem mnohem blíže, čímž měly i v celém společenském systému stále důležitější postavení. Podle převládajícího názoru byla základní jednotkou prvobytně pospolné společnosti neustále sílící tzv. rodová mateřská občina. Společnost se zákonitě stávala matriarchální. Vznikl tedy matriarchát, kde hlavní obživou bylo sběračství, který doplnil lov jako výsost mužů. Společnost založenou na ženských hodnotách dokladují i kulturní nálezy z jihovýchodní Evropy a z Blízkého východu. Nejvyšším

²¹ Snad i z těchto důvodů můžeme předpokládat absenci oidipovských, kastrálních i freudovských (a dalších) komplexů, se kterými se setkáváme v rodině jako takové.

božstvem v tehdejší společnosti byla „Velká matka, matka země“. Taková společnosti nevedla války a majetek se pravděpodobně dělil z matky na dceru.²²

Z původního uspořádání společnosti se později vydělovaly jednotlivé dvojice, které daly základ vzniku párového soužití. I toto soužití zůstávalo velmi volné. Původní polygamie získala podobu monogamie, kterou považujeme za pokrokovější především v péči o děti (větší vliv otce na své dítě). Monogamie je již znakem civilizované společnosti, kde oba rodiče mají za své děti odpovědnost.

Během vývoje začínal monogamní pár vlastnit majetek vznikající chovem dobytka a oddělováním polí, rozvojem řemesel a obchodu. Hromadění majetku sebou nese touhu po moci, tedy i rozvoj vojenství a nástup agresivnější válečné kultury mužské, která vytlačuje původní kulturu ženskou. Je bezpochyby jasné, že v souvislosti s diferenciací společnosti a postavení jedince v ní, kdy hlavním ukazatelem je majetek, se dostávají do popředí muži. Díky hromadění majetku a moci získávají vedoucí postavení ve společnosti i rodině – vzniká patriarchát. Maskulinní kultura muže (zaměřená na výkon a soupeření) se v popředí společnosti udržela do našeho století.²³

Na základě výše uvedeného si položíme otázku: „Kdy vlastně vznikla rodina?“ Podívejme se, jak pojem rodina vysvětluje Ivo Možný. Ve své knize *Moderní rodina* poukazuje na dvojí pojetí tohoto pojmu. Za prvé zdůrazňuje původní význam slova rodina, které ve starověku a středověku představovalo dvě odlišné věci, a sice na první straně velkou domácnost – tj. všechny osoby žijící v domě pod jednou střešou, a to nejen v pokrevním příbuzenství, ale i včetně otroků a služebnictva; zatímco na straně druhé představovalo rod – u šlechty a patricijů byla rodina chápána jako široké příbuzenství. Za druhé modernímu výrazu slova rodina přisuzuje rodinu ve smyslu párové monogamní rodiny, tedy domácnost tvořenou mužem, ženou a dětmi.²⁴ Lze tedy konstatovat, že za vznik rodiny můžeme předpokládat již prvotní pospolitě žití člověka jako bio-sociálního tvora.

²² MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: SLON, 2003, s. 23-24.

²³ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: SLON, 2003, s. 25.

²⁴ MOŽNÝ, I. *Moderní rodina: mýty a skutečnosti*. Brno: Blok, 1990, s. 17-18.

2.2 Rody, stavy a industrializace

V 8. – 7. století př. n. l. ve starověkém Řecku byla společnost organizována do rodů, které byly ve své podstatě souborem rodiny, jejichž muži měli svůj původ ve společném předkovi. Jednalo se o rodinu patriarchální, ve které byly ženy podřízené svému muži. Musely vykonávat domácí práce, při jídle nesdílely s muži jeden stůl. I pod hrozbou trestů byli muži tehdejší společností nuceni do sňatku zejména proto, aby měli mužského následovníka a rod nezanikl.²⁵

V období středověku se stala společnost stavovskou, ve které měla nejvyšší postavení šlechta. Rodina byla patriarchální a kmenová. Hlavní postavení v rodině zastával muž a žena mu byla podřízena. Majetek se dědil z otce na nejstaršího syna. Díky chudobě nemohl jedinec bez rodiny existovat, bez příslušnosti k rodině neměl ve společnosti místo. K uzavření sňatku mezi členy nižšího stavu musela dát souhlas vrchnost. Model středověké rodiny je velmi podobný antickému – vedoucí postavení muže, podřízenost ženy, vysoká oddělenost mužské a ženské role, vázanost na majetek. Konkrétně u Slovanů, kteří přišli okolo 5. st. n. l. na naše území, byla rodina patriarchální. U východních Slovanů existovalo tzv. snachočerstvo, což bylo soužití jedné ženy s více muži (zejména bratry). Sňatek vykonával se ženou otec ženicha v zastoupení a to včetně sexu až do synovi dospělosti. Panenství nebylo od nevěsty vyžadováno, bylo považováno za neatraktivní. Po sňatku již musela být žena striktně věrná manželovi, nevěra a cizoložství s vdanou ženou se trestaly smrtí nebo otroctvím. Muž mohl svobodné ženy řadit mezi své konkubíny nebo manželky.²⁶

Podle Iva Možného přežíval ještě do nedávné doby mýtus o „tradiční velké rodině“, která dle jeho slov nikdy neexistovala. Její „velikost“ byla spatřována ve velkém počtu dětí, jejichž množství bylo přímo úměrně podmíněno chudobou. Chudá vrstva tvořila větší část společnosti, tudíž byla taková rodina s vyšším počtem dětí považována za „tradiční“. Tuto teorii rozbil až ve druhé polovině 60. let. P. Laslett tím, že zpracoval rozsáhlý výzkum ze sčítání lidu v Anglii z let 1574 – 1821, který přinesl překvapující

²⁵ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: SLON, 2003, s. 25-28.

²⁶ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: SLON, 2003, s. 29-32.

objev, že v průměru tvoří domácnost 4,73 osob. Jeho závěry následně potvrdili i kontrolní vzorky z jiných států. Tímto výzkumem byla vyvrácena i teorie, že více dětí je ve vrstvách nižších. Bylo zjištěno, že mezi chudými byla vzhledem k životním podmínkám vyšší úmrtnost dětí, kdy rodiny byly zmenšovány ještě uměle tím, že děti odcházely sloužit do rodin vyšší vrstvy.²⁷

Evropský novověk sebou přinesl typickou rodinnou více generační formu, která byla monogamní s výraznou dominancí otce. Ekonomická aktivita rodiny byla velmi výrazná a to především ve výrobní oblasti, do níž byli zapojeni všichni její členové. Vyráběla vše, co potřebovala, co nespotebovala, směňovala. Koncem 18. století se v Paříži objevují první známky feminismu, který vyžaduje absolutní rovnost mužů a žen. Tímto okamžikem se patriarchální rodina začíná postupně rozpadat. V průběhu 19. a 20. století dochází k hromadné urbanizaci²⁸. Novověká industrializace přináší zásadní změny, kdy pracovní místo z rodiny je přesunuto do továren, kde jsou zaměstnávány, byť na horších místech, i ženy. Jediným živitelem rodiny již přestává být pouze muž, což mění jeho výsadní postavení a prestiž v rodině. O výběru partnera již nerozhoduje jen muž, sňatek je určen přáním muže i ženy žít spolu.²⁹

Podle Tofflera, jak uvedl Matoušek, žijeme na počátku nové civilizace tzv. „třetí vlny“. V rodinách třetí vlny jsou na prvním místě individuální zájmy dospělých osob, nejsou již zakládány kvůli dětem. Taková rodina je méně stabilní, jednotlivé role muže a ženy v ní se vlivem emancipace žen vyrovnávají. Ženy jako jeden ze dvou živitelů rodiny, nejsou příliš ochotny plnit nároky na práci v domácnosti a kolem dětí, čímž je ohroženo samotné postavení muže v rodině.³⁰

²⁷ MOŽNÝ, I. *Moderní rodina: mýty a skutečnosti*. Brno: Blok, 1990, s. 25-27.

²⁸ Soustředění obyvatelstva z venkova do měst.

²⁹ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: SLON, 2003, s. 32-36.

³⁰ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: SLON, 2003, s. 36-38.

2.3 Dílčí závěr

Rodina je z pohledu sociální pedagogiky dynamickou skupinou s velmi rozsáhlou a složitou strukturou. V průběhu historie prošla řadou vývojových proměn. Od prvobytně pospolné společnosti, jejíž počátky můžeme považovat za zrod jakési určité podoby první rodiny, se ubírala přes matriarchální model dominantního postavení ženy směrem k patriarchálnímu obrazu zásadně mužské dominance.

V patriarchální podobě prošla rodovým zřízením obdobím starověkého Řecka přes středověkou stavovskou společnost až k nedávné industrializaci. Její pružnost na stále nové a náročnější požadavky ze strany společnosti můžeme spatřovat ve snaze přizpůsobení se všem moderním impulsům ze strany společnosti. Za zásadní zásah do rodinného života a podoby rodiny považují nástup emancipace žen ve všech oblastech společnosti.

Mnohými autory je poukazováno na narušení tradičních forem rodinného soužití. Muž byl do doby emancipace ženy v pracovní sféře tím, kdo určoval postavení celé rodiny, tedy i ženy, ve společnosti. Jeho role v rodině spočívala zejména v ekonomickém zabezpečení jejich členů. Jako otec se nevěnoval výchově dětem, jeho úkolem bylo zplození potomka. Na výchově dítěte se podílel až jeho uvedením do společnosti, zajištěním odpovídajícího vzdělání a zařazením v adekvátní pracovní oblasti.

Vlivem relativně ekonomické samostatnosti a nezávislosti žen tato výsost dominantní mužské role upadá. Muž je stále více nucen podílet se svou přímou účastí na výchově dítěte a chodu domácnosti, jinak se stává pro současnou ženu ve své podstatě téměř nepotřebným.

Jak uvedl Ivo Možný, cituji: „*Muž žije v rodině ženy. Žena žije v rodině, s kterou není spokojena. Muž žije v rodině ženy s rodinou nespokojené.*“³¹

³¹ MOŽNÝ, I. *Moderní rodina: mýty a skutečnosti*. Brno: Blok, 1990, s. 111.

Lze tento jev nazvat krizí současné rodiny, jak o ní mluví někteří z autorů? Nebo ho je třeba chápat jako přesun patriarchy do věcí veřejných a přerodem v matriarchát v rodinném životě? Kam se snažíme svou ženskou emancipací až zajít? Chceme se vrátit až na samý počátek do minulosti a pomyslný kruh uzavřít?

Dříve než si odpovíme, podívejme se na modely nových typů rodin, které formulovali futurologové svými předpověďmi. Tito do budoucna předpokládají vývoj rodinného soužití v následujících podobách:

- 1 dítě + 1 rodič (do budoucna může být častěji, než je tomu dnes, muž)
- homosexuální rodiče + dítě nebo děti jednoho z nich
- rodina s několika dětmi z různých manželství (poměrně rozšířené již dnes)
- rodiče věnující se pracovní kariéře, kdy prarodiče se budou starat o jejich děti
- třígenerační rodina složená z jednoho člena z každé generace³²

Jisté náznaky návratu k matriarchátu lze v proměnách rodiny spatřovat. Nemůžeme ale uzavřít kruh v domnění, že vše se vrátí zpět ke svému počátku. Takový pomyslný kruh musíme umístit do prostoru v závislosti na vývoj vpřed. Jen tak můžeme vytvořit pomyslnou spirálu, ve které se sice stále vracíme do minulosti, ale již s novými poznatky, v novém prostředí a v nových společenských podmínkách. Můžeme si tedy částečně odpovědět a předpokládat, že pokud budou na zemi lidé jako bio-sociální tvorové, nemůže rodina z hlediska sociálně pedagogického zaniknout.

³² MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: SLON, 2003, s. 38.

3. RODINA MODERNÍ A POSTMODERNÍ

Ze sociálně pedagogického pohledu mluvíme o rodině v jejich různých podobách a odlišnostech (viz charakteristiky rodiny výše). Co se týče vzniku rodiny, jako základní sociální skupiny se přikláním k názoru Veselé, která uvedla: „*O rodině můžeme mluvit až tehdy, když se muži a ženy, kteří spolu žijí, narodí dítě.*“³³

Tento názor ve své podstatě koresponduje s teorií Krause, cituji: „*Základem rodiny ve všech dosud známých společnostech je **dyadický pár – muž a žena**, tj. nějaká forma manželství nebo partnerství. Rodina je tedy postavena na partnerství osob opačného pohlaví, které má trvalejší ráz, a na příbuzenství. Výchozím znakem každé rodiny je **existence nejméně jednoho dítěte bez zřetele na jeho věk.***“³⁴

Za vznik současné rodiny můžeme tedy považovat dítě, které se narodí či se jinou formou (např. adopcí) stane součástí společné domácnosti partnerů, druhů (muž a žena), nebo manželů.³⁵

V pojetí sociální pedagogiky se setkáváme s názory na rodinu, že tato základní lidská instituce prochází zásadní vývojovou krizí. Mezi hlavní důvody, které toto tvrzení podporují, patří např. rozvodovost, malá míra sňatečnosti, stále vyšší počty dětí, které se narodí mimo manželství, neúplné rodiny, vyšší frekvence mimomanželských sexuálních vztahů a nadměrná tolerance k nim, apod.

Než se dostneme k jednotlivým z nich, položme si otázku: „Kde je ta hlavní příčina, která nás přivádí k názoru, že současná rodina prochází zásadní vývojovou krizí? Co bylo tím zlomem, který způsobil tak převratné a ještě do nedávna společností neakceptovatelné či nepřípustné změny?“ Na základě zjištěného z předchozí kapitoly si můžeme částečně odpovědět. Vzpomeňme zejména na upouštění od dominantní role muže. Myslím si, že hlavním zlomem v přerodu původní rodiny, jejíž podobu má

³³ VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 11.

³⁴ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et.al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 78.

³⁵ Záměrně opomím formu homosexuálního soužití či registrace partnerů, neboť v našem současném právním řádu není prozatím legalizovaná možnost adopce dítěte homosexuálními partnery.

většina z nás ve svém podvědomí, k jejím různorodým podobám v současnosti, byla rozsáhlá vlna emancipace žen ve všech oblastech života.

Samostatnost ženy, která přestává být na muži závislá, se projevuje již od samého počátku budování vztahu. Z dosud zjištěného a všeobecně známého jsme schopni přijmout fakt, že budoucí podobu současné rodiny tvoří převážně žena, a to ještě před jejím vznikem. Jen na ní záleží, kterého muže si k sobě připustí, který dobude její zdrženlivost. Je to převážně žena, která si vybírá budoucího partnera pro založení rodiny a společný život, partnera, který se bude na fungování rodiny podílet nejen svou přítomností, ale i aktivní účastí na výchově společných dětí.

Nahlédněme do zákoutí výběru partnera jako budoucího otce – matky společných dětí a vymezení společensky přípustné a společenskými tlaky ovlivněné rodičovské role otce a matky, jako důležitý aspekt současné rodiny ze sociálně pedagogického hlediska.

3.1 Výběr partnera, role muže a ženy

Pro výběr životního partnera není důležitá jen sexuální přitažlivost a vzhled (i když tyto aspekty jsou neméně důležité zejména na začátku vztahu). Nejde pouze o sexuálního partnera a kamaráda pro společnou zábavu, ale i o společného spolupracovníka v těžkých životních chvílích a situacích, o podporu v širším slova smyslu, a v neposlední řadě o druhého z rodičů dětí – o druhý článek při jejich výchově. Důležité je i to, z jakých rodin oba partneři pocházejí, jejich vzdělání a inteligence, umění hospodařit a být zodpovědný.

Matějková ve své knize Jak řešit konflikty a problémy v partnerských vztazích (2007) uvádí **3 fáze při výběru partnera** podle St. Kratochvíla takto:

- V 1. fázi jde o přitažlivost ve vzhledu a chování.
- Ve 2. fázi volby partnera zvažujeme podobnost hodnot, zájmů, životního stylu.
- Ve 3. fázi zvažujeme kompatibilitnost rolí.³⁶

O prvních dvou fázích můžeme mluvit v období zamilovanosti, tedy v průběhu prvního roku vztahu. V období, kdy zamilovanost pomíjí a mění se v lásku, začínáme řešit a vnímat kompatibilitnost rolí.³⁷ V tomto období většina vztahů končí. Proč? Následující teorie sociální role a konkrétní případ muže a ženy na počátku vztahu v dnešní době nám pomůže.

Role muže a ženy

V průběhu života se každý z nás stává členem různých sociálních skupin. Být členem jakékoli sociální skupiny na sebe váže plnění určité, skupinou dané, sociální role. Sociální role pak odpovídá pozici jedince ve skupině a vychází z požadavků (očekávání) určité sociální skupiny, na základě kterých je skupinou hodnocen a akceptován (přijímán). Během života hrajeme více rolí, a to jak nezávisle na sobě (např. student, zaměstnanec, zákazník), tak souběžně (např. otec a současně manžel v rodině). Sociální role je očekávaný způsob žádoucího chování, který je příslušnou sociální skupinou normativně vymezen, dovořen a vyžadován.³⁸

V oblasti sociální pedagogiky mluvíme zejména o rolí muže a ženy v rodině. Především v oblasti rodinného života dochází v moderní společnosti ke konfliktu rolí, kdy jsou očekávání spojená s jednou z rolí jedince (např. žena - matka – ochránkyně rodinného krbu) v rozporu s očekáváním, která se vážou k roli jiné (např. žena - matka – úspěšná v kariéře).

³⁶ MATĚJKOVÁ, E. *Jak řešit konflikty a problémy v partnerských vztazích*. Praha: Grada, 2007, s. 30.

³⁷ Kompatibilitností rolí rozumíme vzájemný soulad, slučitelnost rolí.

³⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2005, s. 320.

Typickým příkladem je **vztah muže**, který vyrůstá v rodině, kde má dominantní roli otec a kde se matka celý život věnuje domácnosti, stále otci ustupuje a podřizuje se, **s úspěšnou ženou**, manažerkou, která vyrůstala s matkou samoživitelkou, jež vždy o všem rozhodovala a realizovala se ve své práci. S největší pravděpodobností nemá takový vztah naději na úspěch, neboť **dojde k nesouladu v rolích a vzájemných očekáváníí**. Žena může muže fascinovat jinou rolí ženy, sexuálně přitahovat. Taková žena dříve nebo později bude muži připadat příliš ambiciózní a muž bude cítit ohrožení své mužské role v rodině. Takové ženě bude uvedený muž připadat zřejmě jako sobec a egoista.³⁹

Role muže a ženy prošla a stále prochází zásadní změnou. V následující tabulce⁴⁰ se podíváme se, jak se vyvíjí role muže a ženy v rodině, co by role rodičovská.

	MUŽ	ŽENA	SPOLEČENSKÝ SYSTÉM
HISTORIE	<ul style="list-style-type: none"> - otec měl hlavní slovo - rozhodoval o reprodukci v rodině (neexistovala účinná antikoncepce - existence institutu nevěry - zastupoval ženu a děti před právem - byl zodpovědný za výchovu a budoucnost dětí (určoval povolání a sňatek dětí) - byl živitel rodiny (jen on rozhodoval, kdo se stane jeho dědicem) - reprezentant (představitel) rodiny navenek - ztělesňoval autoritu a moc - byl nositelem původu, předpokladem a garantem existence rodiny 	<ul style="list-style-type: none"> - podřízena muži vždy a ve všem (i v oblasti sexu) - striktní zákaz mimomanželských sexuálních styků - měla roli manželky a matky - zástupný článek rodiny - mohla být nahrazena (chůvou-bohatší vrstva, novou manželkou-smrt při porodu) 	Založen na reprodukci zaměřené na produkci a reprodukci ekonomických statků.

³⁹ MATĚJKOVÁ, E. *Jak řešit konflikty a problémy v partnerských vztazích*. Praha: Grada, 2007, s. 30.

⁴⁰ <http://www.novimuzi.eu/genderova-ochutnavka-slovník/rodina-promeny-materstvi-otcovstvi>

	MUŽ	ŽENA	SPOLEČENSKÝ SYSTÉM
SOUDOBA SPOLEČNOST	<ul style="list-style-type: none"> - zástupný článek rodiny - hlavní úkol uživit a finančně zajistit rodinu - otcovská role posunuta do pozadí - v některých rolích je zcela nebo z části nahrazen ženou - snížení pozice v rodině - zbavení autority a značné části pravomoci v rodině 	<ul style="list-style-type: none"> - důležitější postava v rodině - zodpovědná za domácnost a výchovu dětí (více než otec) - důležitost a moc v ruce matky - má roli matky a pečovatelky 	Kontext proměny rodiny v kontextu proměny společnosti jako celku. Rozštěpení na sféru veřejnou (doména muže) a sféru soukromou (doména ženy). Striktní rozdělení rolí muže a ženy.
VÝSLEDEK	<ul style="list-style-type: none"> - nejistá a nejasná role muže v rodině - odchází z rodin (rozvod) - nejsou v rodině přítomni (vysoké pracovní vytížení) - hovoříme o krizi otcovské autority 	<ul style="list-style-type: none"> - výše hodnocena sféra práce a veřejné angažovanosti - nižší status ženy nepracující v důsledku mateřství 	Mateřství není společností doceňováno, žena s malým dítětem je závislá na otci jako živiteli nebo na ekonomické podpoře státu.

Z výše uvedené tabulky je názorně zřejmé, že jedním z důsledků emancipace žen došlo k přerodu původní zažitých rolí rodičů. To sebou zákonitě neslo narůstající nespokojenosti ženy i muže v rodině. Ivo Možný ve své knize *Moderní rodina* (1990) označuje výše popisovaný proces změny rolí, citují: „jako proces obtížné adaptace muže (i ženy, i celé rodiny) na změnu od tradiční komplementarity k moderní univerzálně mužské a ženské sociální role“.⁴¹

Podle výše uvedené tabulky můžeme změnu rolí vyhodnotit následovně. **Žena** se stává přetíženu, neboť jsou na ni ze strany společnosti kladeny vysoké nároky. Nejen že je zodpovědná za řádnou výchovu dítěte a péči o rodinu. Pro dnešní ženu je téměř nutností mít uplatnění v pracovní oblasti, neboť problémem dnešní rodiny jsou také finance. Vedle toho má dnešní žena zájem podílet se na věcech veřejných, nechce být odtržena od světa a být pouze „otrokem domácnosti“.

⁴¹ MOŽNÝ, I. *Moderní rodina: mýty a skutečnosti*. Brno: Blok, 1990, s. 105.

Vedle toho se **muž** v rodině začíná cítit zbytečný a nepotřebný – což mu často dávají ženy pocítit. Svou potřebu někam patřit, na něčem se podílet, být potřebný a užitečný, si kompenzuje v pracovní oblasti nebo v mimomanželských vztazích. Tím se z něj stává otec, který je v rodině nepřítomný v důsledku pracovního vytížení nebo od rodiny odchází (třeba za novou, zpravidla mladší, partnerkou).

Výše uvedené potvrzuje i Ivo Možný v *Moderní rodině* (1990). Poukazuje na studie provedené v rodinách v 80. letech minulého století zaměřené na dělbu práce. Těmito bylo zjištěno, že realita rodinného života se neztotožňuje s názory obou pohlaví. Co se týče podílu domácích prací, zastávají muži i ženy názor, že obě pohlaví mají vykonávat domácí práce rovným dílem. Realita však ukazuje, že tomu tak není. V důsledku toho jsou ženy s daným stavem nižšího podílu mužů na domácích pracích nespokojeny a jsou častěji iniciátorkami rozvodů.⁴²

Ivo Možný uvádí, citují: „*Komplementarita mužské a ženské role je v rodině stále značná a celý rodinný život nese dále stopy bývalé výrazné dominance ženy v této sféře.*“⁴³

Výše uvedený model nesouladu rolí můžeme výrazně spatřovat zejména u rodin založených v minulé generaci, kde si muž do manželství a nové rodiny přinesl určitý obraz zažitý v situační rodině (původní), se kterým se v důsledku společenských změn přestávala žena ztotožňovat.

3.2 Rozvodovost a míra sňatečnosti

Ještě v 18. století bylo založení manželství a sňatek propracovaným rituálem. Rodiče dávali veřejný a závazný souhlas, čímž samotný obřad a postup mimo jiné také předurčoval budoucí role manželů. Dnes už snoubenci nepotřebují souhlas rodičů.

⁴² MOŽNÝ, I. *Moderní rodina: mýty a skutečnosti*. Brno: Blok, 1990, s. 109-111.

⁴³ MOŽNÝ, I. *Moderní rodina: mýty a skutečnosti*. Brno: Blok, 1990, s. 105-106.

Za vznik manželství jsou odpovědni jen oni sami. Nemluví se již o věnu či o majetku ženicha, ale stále je důležitou nutností ekonomická podpora ze strany rodičů.⁴⁴

Pokud mluvíme o současné podobě rodiny, je třeba poukázat na postoj společnosti k ní. Tento je zejména znatelný v rodinné politice státu. Změny vyplývající z vlny zrovnoprávňování žen výrazně zasáhly oblast rodinné politiky. Přinesly sebou řadu novelizací, které již samotnou rovnoprávnost zakotvovaly. Jednalo se zejména o rovné postavení muže a ženy v rodině a manželství, možnost rozvodu manželství z důvodu rozvrácených vztahů mezi manžely, zrovnoprávnění dětí narozených mimo manželství, a další. Nejvýznamnější podíl na proměně klasické rodiny můžeme přisoudit zákonu z roku 1949 – zákon o právu rodinném⁴⁵. Lze tedy říci, že současnou podobu rodiny výrazně ovlivnila a formovala rodinná politika státu především od počátku 50. let 20. století. Veškerý tento zájem o rodinu jako základní instituci státu vycházel z ideálů socialismu, který v sobě nesl nejen již uvedené zrovnoprávnění ženy i v oblasti rodiny.⁴⁶

Od roku 1963 je instituce manželství zakotvena v zákonu o rodině⁴⁷. Tento mj. říká: *„Manželství je státem uznaná a podporovaná forma soužití muže a ženy. Je to trvalé soužití muže a ženy uzavřené zákonem stanoveným způsobem. Hlavním účelem vstupu do manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí. Muž a žena mají v manželství stejná práva a povinnosti. Jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí.“*

S postupně zabíhající se praxí aplikace zákona o právu rodinném (1949) a následně pak aplikací jeho obměny – tj. zákona o rodině (1963) můžeme v následujících grafech č. 1 – 2 vysledovat zásadní proměnu rodin.

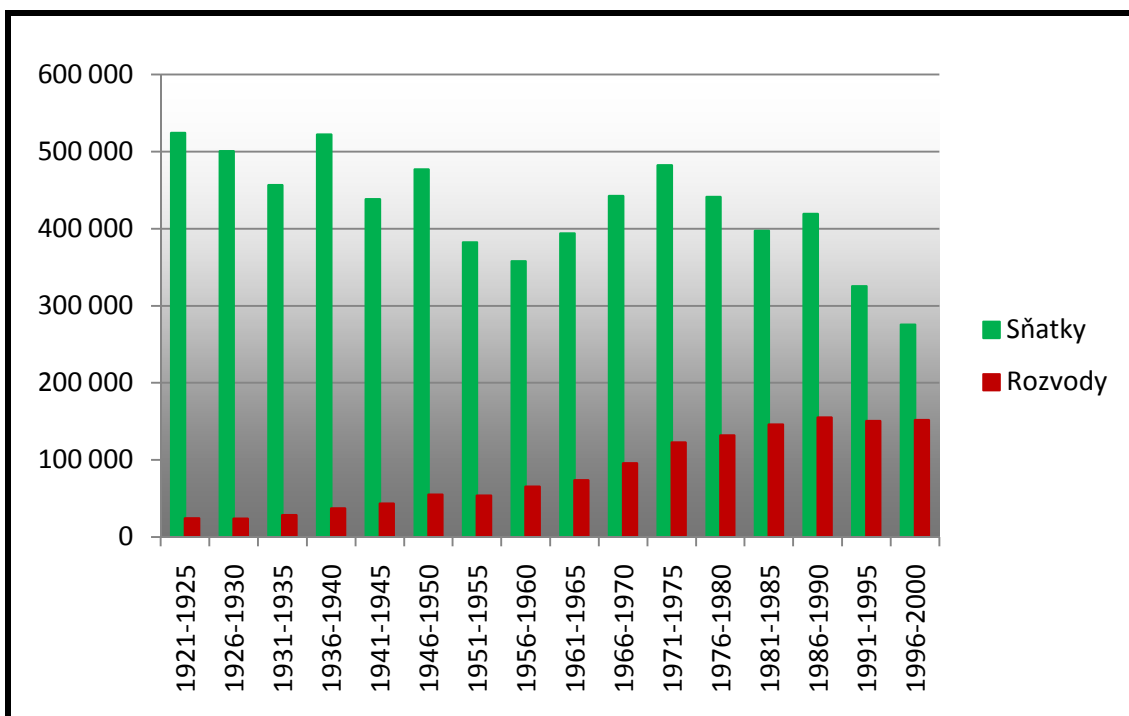
⁴⁴ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: SLON, 2003, s. 60-62.

⁴⁵ Zákon č. 265/1949 Sb., zákon o právu rodinném.

⁴⁶ KEJDOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z. *Právo a sociální politika*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2005, s. 126.

⁴⁷ Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině.

Graf č. 1: Počet rozvodů a sňatků v ČR v letech 1921 – 2000 ⁴⁸

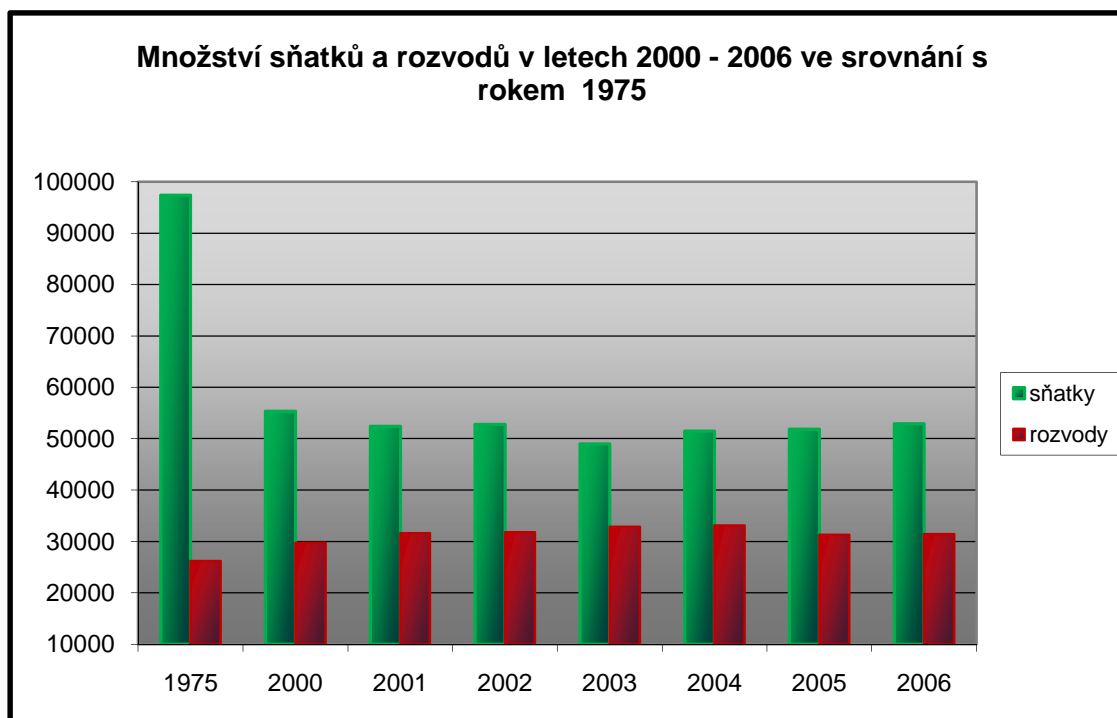


Z grafu č. 1 lze konstatovat, že v období let 1970 - 1975 se rozvodovost v České republice zvýšila oproti obdobím do roku 1950 téměř o polovinu, a to i při celkově nižším podílu uzavřených sňatků do té doby. Z uvedeného grafu dále vyplývá skutečnost, že zhruba v období roku 1970-1975 kleslo do roku 2000 množství uzavřených sňatků asi o 2/5 z původního množství. Výrazný pokles uzavřených sňatků lze spatřovat v letech 1956 – 1960, který záhy vystřídal nárůst v letech 1971 – 1975. Můžeme též předpokládat, že na konci 20. století se rozvedla téměř polovina manželství v té době uzavřených.

Od roku 1975 sňatečnost v České republice stále klesala. Relativně se stabilizovala až v minulých deseti letech jak je čitelné v grafu č. 2. Ve srovnání s tím pozorujeme nárůst rozvodovosti oproti roku 1975, který se nejvíce zvýšil v letech 2003 - 2004. Můžeme také předpokládat, že v období kolem roku 2000 se rozvodovost v České republice začala relativně stabilizovat.

⁴⁸ zdroj: <http://www.czso.cz/csu/2002edicniplan.nsf/p/4015-02>

Graf č. 2: Množství sňatků a rozvodů v období 2000-2006 ve srovnání s rokem 1975 ⁴⁹

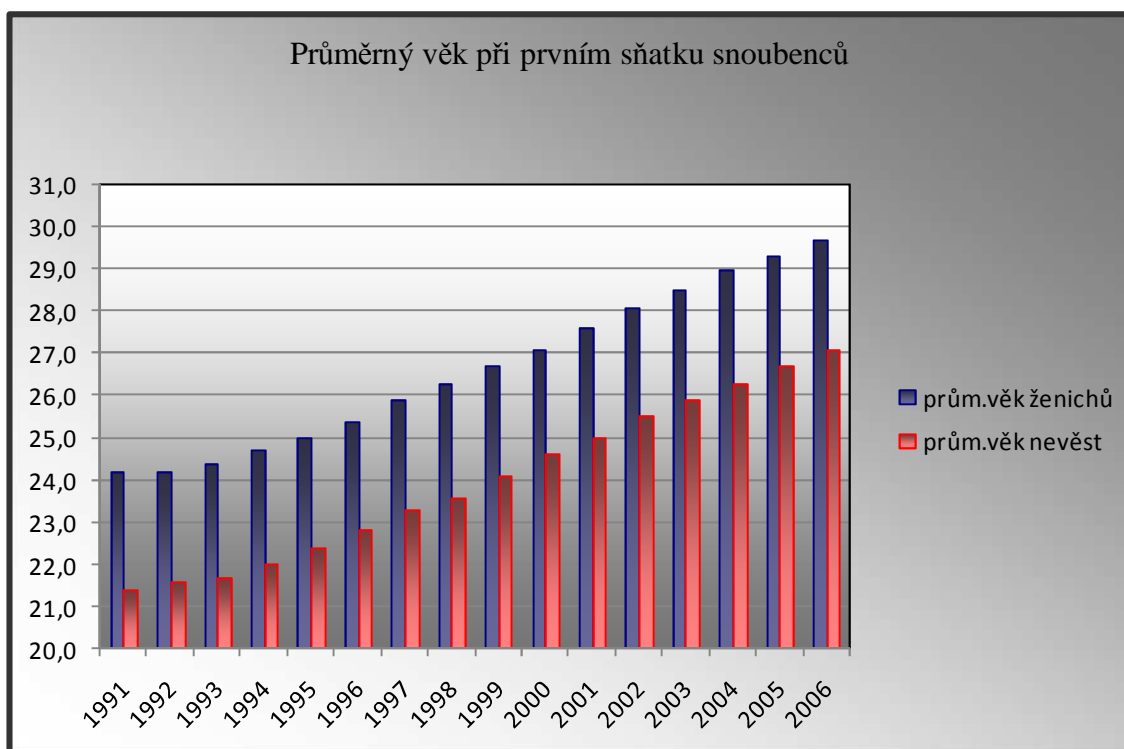


Srovnáním v grafu č. 2 můžeme předpokládat, že od roku 2000 se rozvádí téměř každé druhé uzavřené manželství, kdy největší počet rozvodů v poměru s množstvím uzavřených sňatků je nejkritičtější v roce 2003. Je nezbytné však brát v potaz, že v průběhu posledních 20 let se nerozvádí pouze nově uzavřená manželství, svůj podíl na uvedené hrubé statistice má i rozvodovost opakovaných manželství a manželství uzavřených v dřívější době.

Na výrazném poklesu sňatečnosti od 90. let 20. století se také podílí zvýšení průměrného věku snoubenců, kteří vstupují do prvního manželství. Tuhle skutečnost můžeme sledovat na grafu č. 3.

⁴⁹ zdroj: <http://www.czso.cz/csu/2002edicniplan.nsf/p/4015-02>

Graf č. 3: Průměrný věk prvního sňatku snoubenců v ČR v letech 1991 – 2006 ⁵⁰



Z grafu č. 3 je zřejmé, že průměrný věk, ve kterém vstoupí muž a žena do prvního manželství se neustále zvyšuje. V porovnání v roce 1991 byl průměrný věk ženicha 24,2 let a nevěsty 21,4 let. Věkový rozdíl mezi novomanželky činil v roce 1991 v průměru 2,8 let. Oproti tomu v roce 2006 vstupovali muži do prvního manželství v průměru ve svých 29,7 let a ženy ve svých 27, 1 let. Věkový rozdíl mezi novomanželky činil v roce 2006 v průměru 2,6 let (viz Příloha č. 1: Průměrný věk snoubenců při prvním sňatku - datová tabulka).

Všechny výše uvedené grafy jsou pouze ilustračním průvodcem sňatečnosti a rozvodovosti v České republice. K posouzení a přesnějšímu vyhodnocení všech těchto změn i vlivů, které se odrazili v podobě současné rodiny, bychom museli přijmout i fakta, která zaznamenávají statistiky v dalších oblastech, jako jsou např. vzdělanost,

⁵⁰ zdroj: <http://www.czso.cz/csu/2002edicniplan.nsf/p/4015-02>

opakované sňatky, věk snoubenců při opakovaných sňatcích, nárůst počtu domácností, počet narozených dětí, množství adoptovaných dětí a mnohé další.

Současnou rodinu lze dle výše zjištěných skutečností a s důrazem na sociálně pedagogické aspekty charakterizovat takto:

- jako málo stabilní – téměř každé druhé manželství se v posledních letech rozvádí
- ve své podstatě se mění struktura rodiny – je tvořena osamocenými matkami s dětmi a osaměle žijícími muži (po rozvodu manželství), kteří po rozpadu původního manželství již další sňatek neuzavřeli
- vedle toho se začaly vytvářet tzv. rodiny rekonstituované (nová manželství s dětmi z původní rodiny)
- dochází k přesunu některých funkcí rodiny na stát – zejména výchovná péče o dítě pracující matky
- se zvyšujícím se počtem osaměle žijících lidí přibývá i počet domácností
- dochází k umělé regulaci těhotenství (antikoncepce) a plánování rodičovství
- snižuje se počet dětí v rodinách
- zvýšil se průměrný věk snoubenců
- sňatky již nejsou zakládány na přání rodičů, jsou svobodnou volbou partnerů, že chtějí žít spolu
- roste počet nesezdaných soužití a počet dětí narozených mimo manželství

3.3 Nesezdaná partnerství

V období posledních let přestává být sňatek považován za počátek společného života. Instituce manželství se stává nestálým nadstandardem. V současné době převládá ve vědomí společnosti hodnotový systém, který vyzdvihuje autonomii a snižuje hodnotu symbolického dědictví. Muži i ženy chtějí zůstat sami sebou a to i ve svém osobním životě, což se stále více projevuje v odmítání instituce manželství, ve kterém jsou striktně předem určeny role manželů. Za svobodnější je považováno soužití v nesezdaném partnerství. Vedle toho se nesezdaní partneři domnívají, že životem

tzv. na „psí knížku“ je jejich vztah chráněn větším citovým poutem a je důkazem opravdové lásky.⁵¹

V současné době dávají ženy větší přednost své pracovní kariéře před mateřstvím. Jedná se zejména o generaci současných mladých žen ve věku do 35. let. Tyto ženy převážně rodí děti mimo manželství, což nutně neznamená, že ženy jsou osamělé a žijí bez partnera. Spíše dávají přednost alternativním způsobům partnerství.

V souvislosti se sociální politikou a ekonomikou státu je větší procento žen, které přivádí na svět nemanželské děti, ze sféry s nižším vzděláním, tedy i menší mírou zaměstnanosti. Odůvodňujeme to zejména skutečností, že v těchto případech nahrazuje roli živitele rodiny – roli otce – stát. Proto můžeme předpokládat, že právě z důvodu nižší vzdělanosti a tedy i možnosti pracovního uplatnění se vyšší procento dětí narozených mimo manželství v ČR soustřeďuje zejména do oblastí s vysokou mírou nezaměstnanosti, tj. sever a severozápad republiky (viz Příloha č. 2: Podíl živě narozených dětí mimo manželství – průměr let 2001-2005).

Neznamená to však, že tito otcové nežijí se svými dětmi a partnerkami v tzv. „faktickém manželství“ – v nesezdaném partnerství. Vedle těchto se současná generace mladých žen do 35. let stává také osamělými v důsledku rozpadu – rozvodu – původního manželství.⁵²

Významný nárůst dětí narozených mimo manželství v České republice můžeme vidět v grafu č. 4 z výsledků průzkumu českého statistického úřadu z let 1950 – 2004.

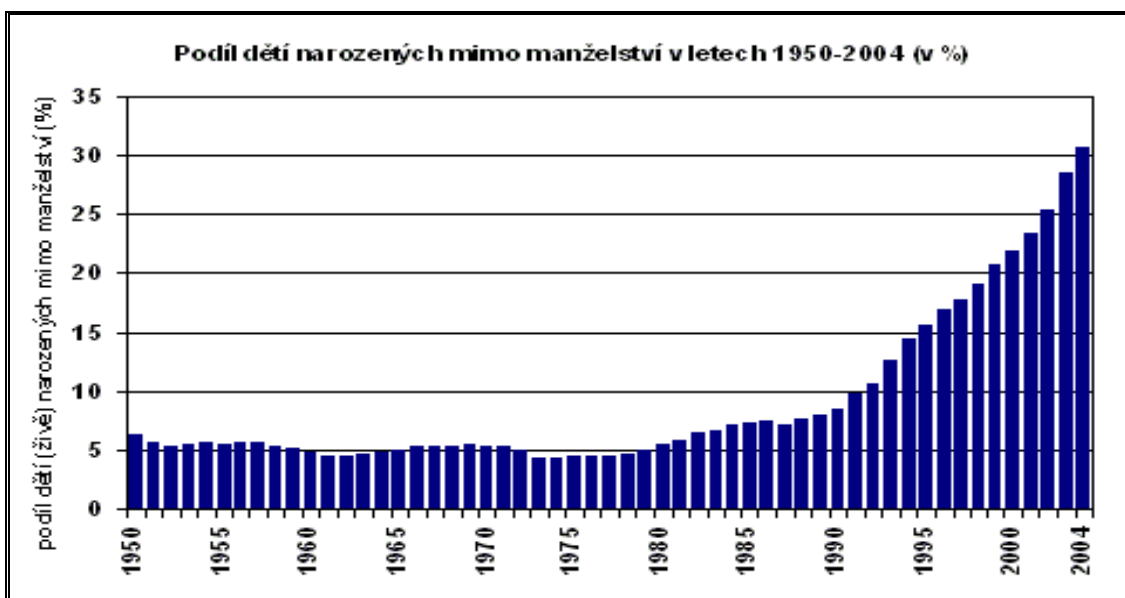
Trend neochoty uzavírat sňatky a pořídit si dítě mimo manželství se zřetelně projevil zejména koncem 60. let minulého století ve Skandinávii, odkud se rozšířil do dalších zemí západní Evropy i do USA (viz Příloha č. 3: Podíl dětí narozených mimo manželství z narozených celkem v evropských zemích v roce 2004).⁵³

⁵¹ <http://www.e.polis.cz/sociologie/106-rodina-manzelstvi-a-kohebitace.html>

⁵² <http://www.novimuzi.eu/genderova-ochutnavka-slovník/rodina-promeny-materstvi-otcovstvi>

⁵³ zdroj: <http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/p/4008-06>

Graf č. 4: Podíl dětí narozených mimo manželství v letech 1950 – 2004 (v %) ⁵⁴



Na základě výsledků českého statistického úřadu k dětem, které se narodí mimo manželství, je důležité rozlišovat dvě skutečnosti. Jedna skupina dívek přichází do jiného stavu neplánovaně. Vina je přikládána selhání nebo zanedbání antikoncepce. Partneři těchto dívek jsou zpravidla z krátké nebo letmé známosti. Druhou skupinu žen tvoří ty, které se vědomě rozhodly mít dítě. Těhotenství obou typů svobodných matek probíhá komplikovaněji s více porodními komplikacemi. Bytová a finanční situace těchto žen je mnohem horší než žen vdaných. Vedle toho častěji trpí osamělostí, která je provázena tíživými pocity z odmítavého postoje otce k dítěti. Tomu všemu jsou, v případech přiznání otcovství, přítomny soudní spory o vymáhání výživného.

V budoucnosti nemá dítě – chlapec v rodině osamělé matky mužský vzor, dítě – dcera vychovávaná bez přítomnosti otce má v budoucnosti extrémnější postoje k mužům, které buď nekriticky obdivuje, nebo odmítá. Nepřítomnost muže v rodině může částečně nahradit dědeček. Dítě osamělé matky nemá téměř ve většině případů sourozence. Vazba mezi svobodnou matkou a dítětem je silnější a nepochybně ovlivněna postojem k mužům.⁵⁵

⁵⁴ zdroj: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/podil_deti_narozenyh_mimo_manzelstvi_v_letech_1950_2004

⁵⁵ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: SLON, 2003, s. 127-129.

V dnešní době přesto nelze popřít skutečnost, že moderní rodina se alespoň částečně podobá rodině tradiční. Stále přetrvává poslání obou těchto rodin – založení na potřebě biologické a sociální reprodukce ve společnosti. Moderní rodina však prošla mnoha společenskými změnami. Již se nezaměřuje pouze na ekonomické dědictví, stále více se zaměřuje na vztahy mezi jednotlivými členy rodiny a vzdělání.

Soudobá rodina, označována za postmoderní, je charakterizována převážně jako „citová“ – důležité je, aby byl člověk šťastný sám pro sebe, oproti rodině moderní, která je charakterizována jako „vychovávající a citová“. Převážná část dnešní mladé generace lidí zastává názor, že pokud milenci nechtějí mít děti, mají žít společně bez sňatku. Manželství považuje většina za řešení až tehdy, když dva lidé, co spolu žijí, chtějí mít děti. Postmoderní rodina se vyznačuje nízkou nezávislostí dětí na rodičích a zvýšenou závislostí na masmédiích. Je charakterizována nestálostí v partnerském životě, stoupající bilancí rozvodů a zvyšujícím se množstvím nesezdaných partnerství.⁵⁶

Ivo Možný ve své knize *Rodina a Společnost* (2006) uvádí následující tabulku základní charakteristiky tradiční, moderní a postmoderní rodiny.⁵⁷

	Tradiční	Moderní	Postmoderní
Struktura	Široká, vícegenerační	Nukleární, manželská	Variabilní, individualizovaná
Základní kapitál	Ekonomický	Ekonomický, sociální, kulturní	Sociální, kulturní
Legitimizace	Sex, děti	Děti	Nelegitimizuje
Role	Komplementární, hierarchizované	Segregované, komplementární	Individualizované
Funkce	Univerzální	Pečovatelské, statusotvorné, citové	Citové
Autorita	Otec	Otec – matka, funkčně segregované	Individualizovaná, slabá
Reprezentace diskursu	Náboženský, církevní	Občanský	Masmediální
Mezigenerační přenos	Patrilineární, autoritativní	Demokratický, smíšený	slabý

⁵⁶ <http://www.e.polis.cz/sociologie/106-rodina-manzelstvi-a-kohebitace.html>

⁵⁷ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006, s. 23.

Otázka nesezdaného soužití párů je v dnešní době předmětem diskuzí, neboť ohrožuje kvalitu a pevnost budoucího manželství. Statistika nasvědčuje skutečnosti, že manželství, založené po soužití delším 3 měsíce, má o 57% vyšší pravděpodobnost na rozpad. Vysvětlujícím může být, že nesezdané soužití je založeno na tom, že spolu jsme proto, že se nám to líbí, ne proto, abychom řešili problémy.

Důkazem jsou také oddělení financí a odkládání rodičovství jako zdroj nároků a problémů v manželství. Dalším vysvětlením je, že v takových soužitích dochází k častému střídání partnerů jen proto, abychom se dobře poznali a správně si vybrali. To na sebe váže sexuální nezodpovědnost a nezdrženlivost. Opakovaným soužitím se zvyšuje i labilita celkových vztahů. Je pravděpodobné, že konflikty jsou častěji řešeny rozchodem namísto vyjednávání a kompromisu.⁵⁸

3.4 Dílčí závěr

Rodina je ze sociálně pedagogického hlediska postavena na partnerství osob opačného pohlaví, muže a ženy, kteří jsou určitým způsobem odpovědni za biologické či jinou právní formou získané (osvojené, adoptované) dítě. V posledních letech se v pojetí sociální pedagogiky se setkáváme s názory, že rodina prochází vývojovou krizí, kterou odůvodňují značné demografické změny (např. rozvodovost, sňatečnost, porodnost, apod.). Položme si otázku: „Co tak zásadního se v tradiční rodině, o níž si většina z nás ještě nosí představu v podvědomí, změnilo, že mluvíme o krizi rodiny?“

Jednou z odpovědí nám může být příchod vlny emancipace žen. Současná žena se stává díky tomuto vlivu toliko relativně nezávislá, že v dnešní době už záleží téměř jen na ní, zda a kdy přivede na svět dítě, a s kým.

Rozsáhlá svoboda ženy v oblasti rodinného života jí dává i možnost svobodného výběru partnera. Tento je zprvu podmíněn sexuální přitažlivostí a podobností

⁵⁸ http://www.rodiny.cz/07/?pg=texty_prednasky

v celkovém životním stylu. Teprve po uplynutí nějaké doby žena, ale již i muž – její partner, prochází fází vnímání kompatibilnosti rolí, tedy vnímání přijatelné či nepřijatelné slučitelnosti vzájemných očekávání a představ o společném soužití. Tuto kompatibilnost rolí spojujeme z hlediska sociální pedagogiky s rolí rodičovskou.

Role muže a ženy v rodinné oblasti prošla v průběhu historického vývoje zásadní proměnou, která se váže na požadavky a nároky kladené společností a celým společenským systémem na muže i ženy v oblasti veřejné. Vývojem společnosti se dominantní mužská role v rodině, co by hlavního článku rodiny, od něhož se odvíjela celá prestiž a společenská pozice všech členů rodiny, posunula do pozadí. Mužovo dominantní postavení v rodině vystřídalala žena. Tento přesun dominance muže na sféru čistě veřejnou a přesun dominance ženy na sféru čistě soukromou sebou přinesl celkovou nespokojenost obou pohlaví v rodinném životě.

Žena se stává přetíženou vlivem nároků a požadavků na ni kladených nejen v oblasti rodinného života ze strany celé společnosti. Musí se také vyrovnávat s faktem, že pro užití rodiny se musí i ona začlenit do pracovního procesu a spolupodílet se na jejím ekonomickém zajištění. Vlivem této změny muž ztrácí své výsadní postavení v rodině, ztrácí svou potřebnost.

Zejména u rodin založených minulou generací dochází k neslučitelnosti těchto rolí obou rodičů. U mužů můžeme předpokládat, že taková rodina pro něj přestávala plnit jednu ze základních funkcí. Neuspokojení potřeby, že někam patřím, jsem hodnocen, přijímám a akceptován (funkce psychosociální) vedla mnohé muže do náruče nových partnerek, nebo se více angažovali v profesní kariéře. Ať již taková nebo onaká nepřítomnost muže v rodině byla podnětem k žádosti o rozvod většiny žen.

Tento fakt, že žena byla zrovnoprávněna i v oblasti manželství, zakotvoval již zákon o právu rodinném. Jeho neméně důležitá obměna, která usnadnila možnost rozvodu manželství, byl zákon o rodině z roku 1963. Sociální politika státu přinesla řadu zásadních změn, které změnilo výrazným způsobem podobu rodiny. Na přelomu 20. a 21. století můžeme dle údajů Českého statistického úřadu předpokládat, že téměř polovina manželství v té době uzavřených byla rozvedena.

S ohledem i na faktory nezmiňené charakterizujeme rodinu z hlediska sociální pedagogiky jako: nestabilní, nukleární, rekonstituovanou, méně strukturovanou, později nebo vůbec zakládanou, s vysokou mírou osamělých matek, dětí narozených mimo manželství a tím i zvýšené množství nesezdaných partnerství. Tato nová forma soužití je stále více považována pro muže i ženy nové generace, můžeme předpokládat od generace dnešních 30. – 35. letých, za přijatelnější než instituce manželství. Sňatek již není považován za prioritní, důležitou součástí partnerského vztahu je míra svobody, volnosti a spokojenosti ve vztahu.

Vedle toho je sociální politikou státu stále více zastupována funkce rodiny v oblasti sociálně ekonomické. Pro ženy, zejména s nižším vzděláním nebo žijící v oblasti s vysokou nezaměstnaností, je přijatelnější volné partnerství, už jen proto, že je to pro ni i celou její rodinu ekonomicky výhodnější. Nesmíme však zapomínat na ženy, které se stávají osamělými matkami nedobrovolně z důvodu selhání antikoncepce, nebo ženy, které chtějí být osamělými matkami dobrovolně a bez přítomnosti muže – otce dítěte.

V současné době jsem již schopni říci, že moderní rodina se podobala původní rodině tradiční. Avšak i moderní rodina prošla v posledních letech vývojovými změnami. Dříve byla charakterizována především jako rodina vychovávající a citová. Dnešní moderní rodina, též nazývaná jako postmoderní rodina, je charakterizována jako citová.

Lze konstatovat, že postmoderní – soudobá – rodina plní především funkci citovou. Její výchovný podíl na sebe, pod vlivem dvoukariérových manželství i vysokého pracovního nasazení rodičů, převzaly státní instituce a masmédiá. Výchovná funkce postmoderní rodiny je výrazně oslabená, což se projevuje na nízkém vnímání autority dnešních dětí.

Nesezdaná partnerství nejsou dnešní společností do značné míry přijímána. Především starší generace osob v něm vidí neschopnost řešení vztahových problémů a krizí vysvětlením, přesvědčením a kompromisem. Vztah zpravidla končí nenáročným rozchodem (oproti rozvodu) a založením nového nesezdaného soužití. Ukončení vztahu společného soužití neřeší stát, ten se zabývá pouze otázkou nezaopatřených dětí. Jednoduchost, nestabilita a nenáročnost vztahu sebou přináší roky putování z náruče jednoho partnera do náruče druhého (promiskuitní chování).

Vyvstává tedy otázka, co bude dál s rodinou? Je vůbec možné v dnešních náročných podmínkách založit úplnou a „zdravou“ rodinu? Autoři jsou přesvědčeni, že i přes tu spoustu shora uvedených a řadu dalších, zde neuvedených skutečností nejde o krizi rodiny, ale o její adaptační proces.

Závěrem se například podívejme na prognózy budoucího vývoje podoby rodiny, které popsal Ivo Možný ve své knize Moderní rodina (1990). Proměnu rodiny v budoucnosti podmínil čtyřmi kritérii: početností nastupující generace, dostupností bytů, zdravím potenciálních matek a otců a očekávanou kvalitou životního prostředí.

Na základě stanovených kritérií předpokládal následující:

- pokud se manželství do 5 let nerozvede, získají zhruba 4 z 5 párů do té doby svůj vlastní samostatný byt.; 2/3 z nich se také narodí druhé dítě, načež se jim zhorší bytová situace a přestanou pomýšlet na dítě třetí
- zastaví se růst podílu těhotných nevěst
- české ženy a dívky nebudou nadále do manželství a rodičovství spěchat
- stabilizuje se nesezdané soužití a bude jich přibývat, anebo sezdané, ale odkládající rodičovství
- úspěch socioekonomických reforem by měl přinést naději na zastavení růstu pijáctví (alkoholismem trpí mladí muži v rozhodující fázi rodinného cyklu)
- růst rozvodovosti bude zastaven až výraznějším poklesem sňatečnosti
- dětí v rodině nijak nepřibude, realizovaná plodnost příští generace postačí sotva tak na prostou reprodukci; ubude interrupcí
- nevěř bude sotva méně, lze doufat, že rodiny se je naučí lépe zvládat
- dá se očekávat mírný pokles zaměstnanosti žen
- nebude přibývat mnohodětných rodin
- naroste podíl neúplných rodin v čele s matkou, a zvýší se opakovaná sňatečnost
- přibude neúplných rodin v čele s otcem, ale bude jich méně
- zvýší se podíl svobodného mateřství – jako zralé rozhodnutí ženy

- k těmto matkám přibudou i ženy, které i po 25 letech začnou uvažovat o tom, že dítě je možno mít i za svobodna
- homosexuální páry se stanou více viditelné⁵⁹

Vzhledem k roku, kdy byla kniha tvořena, lze říci, že očekávání a prognózy Iva Možného o nových podobách rodiny se již z části vyplnily a k některým z nich zdárně směřujeme.

Jsme schopni konstatovat, že postoj autorů k budoucnosti rodiny, především manželské rodiny, je optimistický a to i tehdy, když se budou vyskytovat různé formy rodinného společenství. Svůj optimismus zakládají na uvědomění společnosti, že dětem se nejlépe daří v dobré rodině či rodinném společenství, a že bez dětí není života.

⁵⁹ MOŽNÝ, I. *Moderní rodina: mýty a skutečnosti*. Brno: Blok, 1990, s. 147-168.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

4. PODOBY SOUČASNÉ RODINY, RODINNÉ PROSTŘEDÍ A VÝCHOVA V PRAXI

V soudobé společnosti se setkáváme s názorem široké veřejnosti, že současná rodina prochází krizí. Stále více je zdůrazňována skutečností, že rodina v dnešní společnosti postupně přestává plnit své funkce, že zaniká.

Oproti těmto tvrzení vystupují řady autorů, kteří uvádí, že rodina v současné době nezaniká. Poukazují na skutečnost, že struktura rodiny prochází v posledních několika desetiletích zásadní vývojovou proměnou, kterou nazývají „adaptací na nové společenské podmínky“.

Cílem této bakalářské práce je potvrdit (verifikovat) nebo nepotvrdit (vyloučit) stanovené hypotézy:

- ◆ *H1: Rodina v soudobé moderní společnosti postupně zaniká.*
- ◆ *H2: Současná rodina nezaniká, pouze se mění ve své struktuře a přizpůsobuje se novým společenským podmínkám.*

Za účelem potvrzení nebo nepotvrzení výše uvedených hypotéz jsem se v rámci své empirické části věnovala kvalitativnímu průzkumu konkrétních případů rodin. Pro tyto účely byly vybrány tři konkrétní zkoumané vzorky. Ve dvou případech se jednalo o rodiny, které jsou v současné době předmětem zájmu státního orgánu sociálně právní ochrany dětí v Brně, městské části Brno-střed. Jako třetí srovnávací vzorek byla vybrána situační rodina jednoho z mých přátel - kolegů.

Ve třech vytypovaných rodinách byly metodami pozorování, neřízeného dílčího rozhovoru s jednotlivými respondenty (členy rodiny), studiem písemných podkladů konkrétních případů a konzultací konkrétních případů rodin s odborným konzultantem praxe, zaznamenávány zjištěné údaje do předem připraveného anamnestického dotazníku, který posloužil jako záznamový arch.

Anamnestický dotazník (viz Příloha č. 4 – Anamnestický dotazník) byl vytvořen tak, aby poskytl co nejširší spektrum informací ke každé ze zkoumaných rodin i jejich jednotlivých členů. Jeho součástí jsou I. základní údaje o osobě a II. anamnestické údaje

o osobě, které posloužili k vytvoření jednotlivých rodinných kasuistik. Poslední část anamnestického dotazníku je věnována III. dalším sledovaným hodnotám, jejichž účelem je zjistit o jaký typ rodiny se jedná, zda plní své základní funkce, jaká výchova je v rodině aplikována, jakou má rodina v současné době podobu a jakou tendenci (opakující se, měnící se) má vzor ze situační rodiny.

Dílčím cílem empirické části je z hlediska sociální pedagogiky zjistit, zda a jaký má na jedince vliv rodinné prostředí a rodinná výchova ze situační rodiny.

Cílem celé empirické části je pokusit se z hlediska sociální pedagogiky vystihnout, zda a jak současná rodina plní své základní funkce.

Účelem zaměření se na výše vytyčené cíle je zajistit empirické poznatky pro vyhodnocení stanovených hypotéz (tezí) celé práce v jejím závěru.

Na základě zjištěných skutečností nelze dělat celoplošné závěry, zejména z důvodu, že pro účely této práce byl použit pouze demonstrativní a zanedbatelný vzorek.

V následujících podkapitolách jsou uvedeny jednotlivé kasuistiky vybraných rodin, přičemž v závěru každé z nich jsou vytyčeny další sledované hodnoty, jež jsou v závěru empirické části srovnávány a vyhodnoceny.

V souvislosti se zákonnou úpravou na ochranu osobních údajů⁶⁰ a vzhledem k intimnosti sdělovaných osobních a rodinných údajů nejsou součástí jednotlivých prací konkrétní osobní údaje osoby, tj. jméno, příjmení, data narození, přesná adresa bydliště. Z těchto důvodů jsou osoby v níže uvedených kasuistikách záměrně pojmenovány pouze fiktivními křestními jmény a odpovídajícím rokem data narození. Rodiny jsou označeny jako Rodina č. 1, Rodina č. 2 a Rodina č. 3.

⁶⁰ Zákon č. 101/2000 Sbírky, o ochraně osobních údajů.

4.1 Rodina č. 1

Rodinu tvoří otec, **Pavel (1957)**, matka, **Lenka (1984)**, jejich společný syn **Ondra (2006)**, a dále syn matky z původního vztahu, **Martin (2004)**. Rodina se skládá ze čtyř osob, které žijí ve společné domácnosti. Součástí rodiny ani domácnosti není žádné domácí zvíře.

Souhrn osobní, rodinné a sociální anamnézy otce

Pavel (1957) – rozvedený, kuřák, kouří 10 – 15 cigaret denně, alkohol pije občas, příležitostně, drogy a hru na automatech neguje, nemoci neguje – pouze běžná onemocnění úměrná jeho věku, zájem – filatelistka.

Narodil se a vyrůstal v Brně v bytě 2 + 1. V úplné rodině vyrůstal do svých 15 let. Jeho otec pracoval jako zvěrolékař, byl označován za sukničkáře, po té od rodiny odešel za mladší ženou, od té doby s rodinou neudržel žádný kontakt, v současné době je mrtev. Jeho matka pracovala jako zdravotní sestra, po rozvodu manželství zůstala ve společné domácnosti sama se třemi dětmi z manželství, žije sama. Pavel vyrůstal v rodině jako druhorozené dítě.

Informace z raného dětství se nepodařilo zjistit, vzpomíná, že vše bylo v normě. Na základní škole byl průměrným žákem s drobnými prospěchovými a kázeňskými obtížemi. Následně se vyučil klempířem, ale v oboru pracoval krátce, do nastoupení základní vojenské služby. Po vojně pracoval cca 21 let jako řidič městské hromadné dopravy. Po té krátce provozoval filatelistický obchod. V současné době evidován na úřadu práce.

Pavel se oženil ve svých 22 letech se stejně starou dívkou, úřednicí. Z manželství vzešly asi po 2 letech dvě děti, syn a dcera, v současné době oba pracují a mají své rodiny. Ze strany syna má v současné době vnuka (starý jako Ondra). Manželství trvalo 9 let, důvod rozvodu si nevzpomíná, po rozvodu řádně platil na děti výživné a pravidelně se s nimi stýkal. Po té žil v několika nesezdaných a bezdětných soužitích. Ve svých téměř 50 letech se seznámil s tehdy 24letou Lenkou. Po velmi krátké známosti začali žít ve společné domácnosti, asi po roce se jim narodil nemanželský syn Ondra (2006).

Souhrn osobní, rodinné a sociální anamnézy matky

Lenka (1984) – svobodná, kuřačka, kouří cca 10 cigaret denně, alkohol uvádí asi jednu za 14 dnů ve společnosti (pivo a víno), hry na automatech a drogy neguje, nemoci žádné závažné – pouze běžná sezónní onemocnění, zájmem je vaření.

Narodila se na okraji Brna ve starém rodinném domě o velikosti 3 + 1. V úplně rodině vyrůstala do svých čtyř let spolu se čtyřmi staršími sourozenci. Její otec pracoval jako výpravčí, po té od rodiny odešel, řádně platil výživné a s Lenkou se navštěvoval, ale na výchově se nijak nepodílel, v současné době je mrtev, zemřel na mozkovou příhodu. Její matka je vyučená švadlena. Po rozvodu manželství se po krátké době opět provdala. Z nového manželství matky má Lenka další tři nevlastní sourozence. Nevlastní otec zabezpečoval rodinu převážně materiálně, na výchově se výrazně nepodílel. Asi po 10 letech bylo i toto manželství rozvedeno. Od roku 2005 žije již tři roky s druhem v jeho rodinném domě za Brnem.

Informace z raného dětství se nepodařilo zjistit, vzpomíná si jen na dětské nemoci. V šesti letech zahájila povinnou školní docházku, první třídu opakovala, poté byla přeřazena do zvláštní školy. Ve zvláštní škole měla velmi dobrý prospěch, žádné kázeňské problémy, za školu nechodila. Po ukončení povinné školní docházky studovala obor kuchařka – ve třetím ročníku z učiliště pro graviditu odešla. Po mateřské dovolené pracovala asi půl roku v jedné hospodě jako kuchařka, pak opět v domácnosti s druhým dítětem. V současné době na rodičovské dovolené se třetím dítětem.

Lenka je svobodná, ve svých 17 letech porodila nemanželskou dceru, sdělila: „já sňatky nemusím“. Otec její dcery byl agresivní, rozešli se, na výchovu dcery přispívá, nenavštěvuje ji ani se o ni nezajímá, dcera je svěřena do péče prarodičů (rodičů otce). Krátce na to navázala známost s 29-letým mužem. Z tohoto nesezdaného vztahu se narodil syn Martin (2004). Otec dítě nechtěl, na jeho výchově a výživě se nijak nepodílí. Otec otcovství nedoznal. Krátce po narození Martina navázala vztah s tehdy téměř 50letým Pavlem a začala s ním žít ve společné domácnosti. Krátce na to s Pavlem otěhotněla a porodila syna Ondru (2006).

Souhrn osobní, rodinné a sociální anamnézy dítěte Martina

Martin (2004) se narodil a vyrůstá v centru Brna jako nechtěné dítě matky Lenky a nezjištěného otce z předchozího vztahu Lenky. Gravidita i porod probíhaly bez větších komplikací. Raný vývoj chlapce lze hodnotit jako zanedbatelně opoždění. Rozvoj motoriky, hygienických návyků i řečových dovedností je na nižší úrovni proti dětem stejného věku. Dítě má vzhledem k věku malou slovní zásobu. Martin je živé, temperamentní, spontánní dítě, rodiči není příliš usměřňováno, výchova vůči Martinovi je viditelně volná.

Dítě má kladný vztah k matce i jejímu druhu Pavlovy, oslovuje ho „strejdo, strejdo Pavle“. V současné době Martin nenavštěvuje mateřskou školu jako většina dětí, je doma s rodiči a jejich synem Ondrou. Vztah Martina s nevlastním bratrem Ondrou je kladný, má ho rád a rád si s ním hraje.

Souhrn osobní, rodinné a sociální anamnézy dítěte Ondry

Ondra (2006) se narodil a vyrůstá v centru Brna jako chtěné dítě nesezdaných partnerů Lenky a Pavla. Gravidita i porod probíhaly bez komplikací. Raný vývoj chlapce lze hodnotit jako běžný, rozvoj motoriky i hygienických návyků je srovnatelný s ostatními dětmi jeho věku. Vývoj řeči není dokončen, ale slovní zásoba je přiměřená jeho věku. Ondra je ve svém chování příliš spontánní, dítě není rodiči příliš usměřňováno, je mu dovoleno a vyhověno ve všem, co žádá.

Dítě má kladný vztah k oběma rodičům, má je rád. Na dítěti je pozorovatelná závislost na otci, který s ním v poslední době tráví většinu času. Vztah Ondry s nevlastním bratrem Martinem je kladný, má ho rád a rád si s ním hraje.

Souhrn rodinné a sociální anamnézy posuzované rodiny

Rodina žije v centru města Brna v obecním bytě první kategorie. Jedná se o byt velikosti 1 + 1. V bytě je jedna z místností vyhrazena pro děti – dětský pokoj, druhá místnost slouží k noclehu rodičů. Je řešena jako obývací místnost s kuchyňským koutem. Dětský pokoj je vybaven starším, ale vyhovujícím nábytkem, patrovou postelí, skříňovou stěnou a stolkem. Podlaha dětského pokoje je pokryta starším, ale čistým kobercem. V druhé obytné místnosti se nachází kuchyňský kout se základním

vybavením, rozkládací sedačka a stolek se starší barevnou televizí. Podlaha v obytné místnosti je pokryta starým čistým kobercem. Součástí bytu je WC a koupelna se sprchovým koutem. V době kontrol je v bytě uklizeno, čisto. Byt obývají celkem 4 osoby. Celkový příjem domácnosti činí celkem 15,000,-Kč. Náklady na bydlení činí celkem 8.000,-Kč měsíčně, náklady na chod domácnosti a běžné potřeby dětí i rodičů činí v průměru 6.000,-Kč měsíčně. Otec je hlášen na úřadu práce, matka na rodičovské dovolené. Syna Martina vychovávají v domácnosti – nenavštěvuje mateřskou školku pro nedostatek financí.

Rodina tráví volný čas převážně doma sledováním televizních pořadů, dále procházkami ve městě nebo blízkém okolí, návštěvou matky Lenky, četbou knih, rekreačním nenáročným sportem. Aktivně sportovním a kulturním životem rodina pro nedostatek financí nežije. Oba partneři hodnotí jejich společné soužití do narození Ondry (2006) jako harmonické, Lenka se starala o výchovu dětí, pečovala o ně, vedla řádně chod domácnosti, Pavel vykonával příležitostné práce. Dle sdělení Pavla začíná Lenka v poslední době, tj. od doby oslavili Ondrův první rok, požívat ve větší míře alkoholické nápoje, o děti se nestará, zanedbává je i jejich výchovu, občas spí mimo bydliště. Dle sdělení Lenky si poslední dobou s Pavlem nerozumí. Zakazuje jí návštěvy kamarádek, nesouhlasí s tím, aby se stýkala se svými známými, že se má starat o rodinu. Mimo to uvedla, že je poslední dobou mrzutý, vadí mu křik a hluk dětí, když si hrají, což je často předmětem jejich hádek.

V domácnosti došlo v několika případech (2-3) k rozporům, které ve spolupráci s orgánem sociální péče řešila policie. K těmto konfliktům docházelo ve večerních hodinách po 22:00 hodině a vždy jim byly přítomny obě děti. Dle protokolů byla Lenka v době řešení konfliktů silně ovlivněna alkoholem.

Pavel, na základě opakovaných vztahových a rodinných potíží v průběhu posledního půl roku, vztah a společné soužití s Lenkou ukončil. Lenka se odstěhovala s oběma syny ke své kamarádce do nájemního bytu v centru Brna o velikosti 2 + 1. V současné době je rodina, zejména výchova a péče jejich společného syna Ondry, předmětem zájmu orgánu sociálně právní ochrany dětí a soudu. V současné době je předmětem zájmu soudu také (na základě návrhu Pavla) spor Lenky a Pavla o svěření

staršího syna matky, Martina, do Pavlovy péče. Soud v současné době také řeší určení otcovství syna Martina z podnětu Lenky.⁶¹

4.2 Rodina č. 2

Rodinu tvoří otec **Jaroslav (1950)**, matka **Jana (1953)**, jejich společný syn **Petr (1975)** a společný syn **Tomáš (1981)**. Rodina se skládá ze čtyř osob, které žijí ve společné domácnosti. Součástí rodiny ani domácnosti není žádné domácí zvíře.

Souhrn osobní, rodinné a sociální anamnézy otce

Jaroslav (1950) – ženatý, titul Mgr., v současné době již 2 roky nekuřák, kouřil od svých 18 let 20 – 30 cigaret denně, alkohol pije příležitostně, drogy a hru na automatech neguje, nemoci – běžná onemocnění úměrná jeho věku, zájem – chataření, zahrada, četba knih, rekreační sporty, kultura.

Narodil se a vyrůstal v Brně v bytě 3 + 1. Vyrůstal v úplné rodině. Jeho otec pracoval jako vedoucí výroby ve státním podniku, vyučen jako instalatér, vedl spořádaný život, v současné době ve starobním důchodě. Jeho matka byla vyučena a pracovala jako zdravotní sestra, v současné době mrtvá. V rodině vyrůstal jako prvorozené dítě, má o dva roky mladší sestru. Ta je v současné době vdaná, má dvě dospělé děti, manžela, žijí v bytě v Brně, vede spořádaný život.

Narodil se jako první ze dvou dětí, porod a vývoj bez komplikací, bližší informace nebyly zjištěny. Na základní škole byl lehce nadprůměrným žákem bez prospěchových nebo kázeňských obtíží. Vystudoval střední školu strojnickou s maturitou. Po splnění základní vojenské služby začal pracovat jako státní úředník, kterým je dodnes. Ve svých 40 letech vystudoval vysokou školu sociálních studií.

⁶¹ zdroj: spisový materiál Úřadu městské části Brno-střed, orgán sociálně právní ochrany dětí, Měnická 4, vlastní šetření v rodině, aktivní účast na sezení a rozhovorech s rodinou, vlastní zjištěné poznatky o rodině

Jaroslav se oženil ve svých 23 letech s o tři roky mladší dívkou. Z manželství se do dvou let narodilo první dítě Petr (1975), šest let po narození Petra se narodil Tomáš (1981). Manželství trvá dodnes, nemanželské děti nemá, žije spořádaný život, připravuje se na odchod do důchodu, kdy se chce věnovat své ženě, trávit s ní volný čas, cestovat, věnovat se zahradě, chalupě, četbě, a budoucím vnoučatům.

Souhrn osobní, rodinné a sociální anamnézy matky

Jana (1953) – vdaná, kuřačka, kouří přerušovaně (v období těhotenství a kojení nekouřila) od svých 20 let 7 – 10 cigaret denně, alkohol pije příležitostně, drogy a hru na automatech nejuje, nemoci – běžná onemocnění úměrná jejímu věku, zájem - zahrádka, chalupa, četba, procházky, rekreační sporty, cestování, kultura.

Narodila se a vyrůstala na okraji Brna v bytě 2 + 1. Vyrůstala v úplné rodině. Její otec se vyučil a pracoval jako zedník, vedl spořádaný život v současné době ve starobním důchodě. Její matka pracovala jako dělnice ve státním podniku, vyučena jako kuchařka, v současné době ve starobním důchodě. V rodině vyrůstala jako druhorozené dítě, má o dva roky starší sestru. Ta v současné době žije mimo Brno, stýkají se cca 4 x do roka, má 3 děti, rozvedená.

Narodila se jako druhá ze dvou dětí, porod a vývoj bez komplikací, bližší informace nebyly zjištěny. Na základní škole byla průměrným žákem bez prospěchových nebo kázeňských obtíží. Vystudovala střední školu zdravotnickou. Po maturitě krátce pracovala jako zdravotní sestra. V té době se poznala s Jaroslavem, jako svým prvním partnerem. Ve svých 22 letech odešla na mateřskou a rodičovskou dovolenou s prvním synem. Poté opět asi 3 roky pracovala jako zdravotní sestra. Ve svých 25 letech se jí narodil druhý syn, se kterým opět strávila 3 roky na mateřské a rodičovské dovolené. Po rodičovské dovolené se vrátila zpět do původního zaměstnání, kde pracuje dodnes.

Jana se provdala ve svých 20 letech s o tři roky starším mužem. Z manželství se narodily dvě děti, synové, obě těhotenství nebyla plánovaná ale chtěná. Manželství trvá dodnes, nemanželské děti nemá, žije spořádaný život jako manželka a matka svých synů. V současné době se připravuje na odchod do důchodu. Po ukončení pracovní

dráhy se chce věnovat manželovi, trávit s ním volný čas na chalupě, cestování, kulturou, těší se na vnoučata.

Souhrn osobní, rodinné a sociální anamnézy Petra

Petr (1975) - nekuřák, alkohol příležitostně v malém množství, drogy a hra na automatech neguje, během vývoje žádné závažnější onemocnění, pouze běžné nemoci.

Narodil se a vyrůstal v městě Brně jako neplánované, ale chtěné dítě rodičů Jaroslava a Jany. Gravidita probíhala bez komplikací, porod proběhl v termínu bez zvláštních komplikací, porodní míry v normě. Raný vývoj dítěte lze hodnotit jako běžný, podnětný, rozvoj motoriky a hygienických návyků byl srovnatelný s ostatními dětmi jeho věku. Vývoj řeči byl vzhledem k jeho věku urychlený, slovní zásoba dítěte byla v raném věku nadprůměrná. Jako dítě klidný, rozvázný, komunikativní, aktivní, bez obtíží navazoval vztahy s vrstevníky. Při výchově poslušný, co žádal, vždy nedostal, byly mu vysvětleny důvody, trestán jen zřídka, zpravidla stačila domluva nebo upozornění, za dílčí úspěchy chválen. Období raného dětství v rodině bylo značně podnětné, matka se plně dítěti věnovala a vychovávala ho, otec se na výchově podílel převážně hrou, společnými výlety. Syn měl a má kladný vztah k oběma rodičům.

Ve třech letech navštěvoval mateřskou školu. Na základní škole neměl žádné kázeňské nebo prospěchové obtíže, byl nadprůměrným žákem, snadno se začlenil do kolektivu, mezi spolužáky oblíben. Ve svých 18 letech vystudoval stavební průmyslovou školu s maturitou. Po maturitě začal studovat vysokou průmyslovou školu, ale ve druhém semestru studium ukončil a nastoupil zkrácenou vojenskou službu před nástupem k Policii ČR. Ve svých 33 letech vystudoval vysokou školu sociálních studií. V současné době je policistou v Brně a nositelem titulu „bakalář“.

Petr je a byl vždy v kolektivu oblíbený, nemá potíže při hledání kamarádů. Je optimistický, rád vtipkuje. Chová se společensky, vyzrálé, úměrně svému věku, nepřetvařuje se, je odolný vůči stresu, umí přiznat svoji chybu a nést za ni následky, má zdravé sebevědomí. Je nekonfliktní a s každým se snaží vyjít v dobrém. Do současné doby měl dva partnerské vztahy, první s dívkou mladší o 6 let, vztah trval v průměru 4 roky, druhý s dívkou mladší o 14 let, vztah trval po roce. V současné době

je bez partnerky, věnuje se práci a svým zájmům, připravuje se ke koupi svého vlastního bytu a odstěhování od rodičů.

Mezi Petrovy záliby patří sport, aktivně se věnuje floorballu. Rekreačně se věnuje turistice, plavání, jízdě na kole, rybaření. Zajímá se o počítače a jejich ovládání je na více než průměrné úrovni, kdy umí ovládat různé grafické a textové programy, internet a rozumí i technickému vybavení počítače. Volný čas u počítače tráví i hraním počítačových her převážně letecké simulace a strategické či logické hry. Z hudby preferuje hudbu populární a rock. Z knih se zajímá především o literaturu faktu (období 2. světové války). Čte rád a hodně. Navštěvuje kulturní podniky – divadlo, kino, koncerty. Jako člen společné domácnosti s rodiči provádí základní úklidové práce (vynášení odpadků, mytí nádobí, úklid svého pokoje apod.). V současné době má svůj vlastní plat, se kterým hospodaří (pořizuje si své vlastní bydlení, spoří si, zbytečně neutrácí), vedle činností v domácnosti na tuto i finančně přispívá. Jeho vztah s rodiči i mladší bratrem je velmi přátelský, kamarádský.

Souhrn osobní, rodinné a sociální anamnézy Tomáše

Tomáš (1981) - nekuřák, alkohol příležitostně v malém množství, drogy a hru na automatech neguje, během vývoje žádné závažnější onemocnění, pouze běžné nemoci.

Narodil se a vyrůstal ve městě Brně jako druhorozené, neplánované, ale chtěné dítě rodičů Jaroslava a Jany. Gravidita probíhala bez komplikací, porod proběhl v termínu, po narození byl krátce kříšen, porodní míry lehce pod normou. Raný vývoj dítěte lze hodnotit jako běžný, podnětný, rozvoj motoriky a hygienických návyků byl srovnatelný s ostatními dětmi jeho věku. Vývoj řeči a slovní zásoba adekvátní věku. Jako dítě byl živý, komunikativní, trochu nepozorný, dobře navazoval vztahy s vrstevníky. Při výchově rád vtipkuje, ale není vzpurný ani neposlušný. Obdobně jako starší bratr trestán jen zřídk, zpravidla stačila domluva nebo upozornění, za dílčí úspěchy chválen. Období raného dětství v rodině bylo značně podnětné, matka se plně dítěti věnovala a vychovávala ho, otec se na výchově podílel převážně hrou, společnými výlety. Syn měl a má kladný vztah k oběma rodičům. S bratrem se vždy podporovali, měli mezi sebou kladný vztah, rádi si spolu hráli.

Ve třech letech navštěvoval mateřskou školu. Na základní škole neměl žádné výrazné kázeňské nebo prospěchové obtíže, byl průměrným, v matematických oborech nadprůměrným žákem, výklad ve škole mu nestačí, musel se více učit a připravovat doma. Do kolektivu se začlenil velmi rychle a dobře, je oblíben. Po základní škole se vyučil jako elektrikář. Poté nastoupil základní vojenskou službu. Ve své pracovní kariéře se věnoval jen krátce svému oboru (elektrikář), a sice po základní vojenské službě. Od té doby se věnoval více zaměstnáním dělnické povahy, v současné době, již asi rok, pracuje v Brně pro prosperující zahraniční firmu jako vedoucí pobočky prodeje a realizace.

Tomáš v průběhu svého dětství vyrůstal po boku svého staršího bratra. S tímto se věnoval sportu, dodnes hraje s ním floorball za stejný oddíl. Ve volném čase se dále zajímá o četbu naučné literatury, zbraně, počítače a počítačové hry, elektronice a skládáním počítačových sestav. Rád poslouchá všechny žánry moderní i klasické hudby, navštěvuje kino. Již necelý rok žije ve společné domácnosti se svou o dva roky mladší družkou Vendulou, na domácí práce dělají společně, rád pomáhá s vařením. Na svých rodičích je již finančně nezávislý, navštěvuje se s nimi jednou do týdne. Jeho vztah s rodiči i starším bratrem je velmi přátelský, vstřícný.

Souhrn rodinné a sociální anamnézy posuzované rodiny

Rodina žije na jednom ze sídlišť na okraji města Brna v družstevním panelovém bytě. Jedná se o byt o velikosti 3 + 1. Rodiče obývají jeden pokoj (ložnice), oba synové vyrůstaly v jednom samostatném pokoji (dětský pokoj), v současné době tento pokoj obývá starší syn sám. Třetí pokoj (obývací) slouží jako společný pro celou rodinu a pro návštěvy. Součástí bytu je kuchyně s jídelním stolem, WC a koupelna s vanou. Pokoj synů je vybaven dvěma skříněmi na oblečení, dále psacím stolem, dvěma postelemi v poloze za sebou oddělenými ozdobnou stěnou a knihovnou. Ve výbavě pokoje je také osobní počítač a mikro-věž. Byt obývaly 4 osoby, v současné době (po osamostatnění mladšího syna) ho obývají 3 dospělé osoby. Celkový příjem domácnosti činí 60.000,-Kč měsíčně. Náklady na bydlení činí celkem 8.500,-Kč, náklady na chod domácnosti a běžné potřeby činí v průměru 6.000,-Kč měsíčně. Rodina vlastní dvě osobní vozidla.

Rodina trávila v minulosti volný čas spolu na chalupě, pořádala výlety do přírody, navštěvovala kulturní památky a hrady. Součástí volného času rodiny v minulosti byla jednou za rok společná dovolená s dětmi, když byli synové v pubertě, jezdili na rodinnou dovolenou rodiče sami. Do společných aktivit byly zařazeny i výlety na kole, pěší turistika, návštěva kina. V současné době tráví většinu volného času rodiče společně, synové dle svých představ. Rodinný a manželský život nepoznamenala žádná významná nebo vyhrcoená manželská krize, rodiče si občas vyměnili názory, vše bylo v normě, hádky nebyly vyostřeny do fyzických útoků, rodiče si vulgárně nenadávali, vždy spolu mluvili slušně, při hádkách jen zvýšili hlas, ale hádky rychle odezněly. Rodina neměla žádné významné problémy, do rodinných záležitostí nemusel zasahovat žádný státní orgán.⁶²

4.3 Rodina č. 3

Rodinu tvoří otec, **Marek (1967)**, matka, **Radka (1970)**, jejich společná dcera **Lucie (2004)**, a dále syn matky z předchozího vztahu, **Daniel (1999)**. Rodina se skládá ze čtyř osob, které žijí ve společné domácnosti. Radka má ještě jednoho nemanželského syna, Jan (1997), který je svěřen do péče jeho otci. Součástí rodiny ani domácnosti není žádné domácí zvíře.

Souhrn osobní, rodinné a sociální anamnézy otce

Marek (1967) – svobodný, kuřák, kouří v průměru 10 cigaret denně, v současné době se snaží přestat kouřit, alkohol vyjíměčně, drogy a hru na automatech neguje, závažnější onemocnění nezjištěna, sděluje pouze běžná onemocnění, zájmy pouze pasivní sledování sportu.

Narodil se a vyrůstal v bytě poblíž centra Brna o velikosti 4 + 1. Vyrůstal v úplné harmonické rodině, rodiče se o něj i jeho dva bratry dobře starali dle svých možností. Jeho otec pracoval jako svářeč – potrubář, označován za přímého a zásadového člověka,

⁶² zdroj: vlastní anamnestický dotazník, neřízené rozhovory, pozorování

v současné době mrtev – kornatění cév. Jeho matka pracovala jako zdravotní sestra, v současné době je ve starobním důchodě a žije sama, označována za srdečnou a starostlivou ženu. Marek vyrůstal v rodině jako jeden z dvojčat a má ještě staršího bratra.

Informace z raného dětství se nepodařilo zjistit, co si vzpomíná tak prodělal jen běžné dětské nemoci. Základní školu absolvoval bez kázeňských a prospěchových obtíží s průměrným prospěchem. Vyučil se automechanikem, ale práci v oboru nesehnal. Po základní vojenské službě pracoval jako zedník spolu s bratrem. V posledních deseti letech pracuje u soukromé bezpečnostní služby.

Marek je svobodný, v 19 letech se seznámil s Radkou (1970), v té době 16-letou dívkou, svobodnou, bezdětnou. Jejich původní stav hodnotil jako nestabilní, po krátké době se rozešli. Po letech v roce 2003 se opět sešli a obnovili bývalou známost a zavedli společné soužití. V té době byl již Radka (1970) matkou dvou nemanželských dětí, syn Jan (1997) – svěřen do péče otce, a syn Daniel (1999) – v její péči. V roce 2004 se Markovi a Radce narodila dcera Lucie (2004) jako chtěné a plánované dítě.

Souhrn osobní, rodinné a sociální anamnézy matky

Radka (1970) – rozvedená, kuřačka, kouří až 20 cigaret denně, alkohol vyjímečně, drogy a hru na automatech neguje, ze zdravotního hlediska prodělala jen běžná onemocnění, zájmy omezeny na sledování filmů a televize, poslech hudby.

Narodila se a vyrůstala v malém rodinném domě za Brnem. V úplné rodině vyrůstala do svých 6 let spolu s dvěma vlastními mladšími bratry a starší nevlastní sestrou, kterou měla matka za svobodna. Pak se rodiče rozvedli a nějakou dobu ještě spolu žili ve společné domácnosti, poté se otec odstěhoval. Její otec pracoval jako číšník, líčí ho jako přísného, často na ni i sourozence křičel. Vzájemné vztahy s otcem se urovnala až v dospívání. V současné době je její otec po mozkové mrtvici. Delší dobu už ho neviděla. Její matka žije od rozvodu sama. Pracovala jako sanitářka a později jako pomocnice v Jeslích, v současné době je ve starobním důchodě. Svou matku líčí jako hodnou, v dětství a dospívání si nerozuměly, pak se vztahy urovnaly. O svých bratrech a starší sestře nemá informace, nestýká se s nimi.

Na své rané dětství si příliš nevzpomíná, pouze běžné dětské nemoci. Vzpomíná si pouze, že se v předškolním věku topila, když spadla do vody. Od tří let chodila do mateřské školy, kde se jí líbilo. V šesti letech nastoupila na základní školu, absolvovala ji s drobnými kázeňskými a prospěchovými obtížemi s lehce podprůměrným prospěchem. Po té se učila přadlenou, učiliště nedokončila, chtěla pracovat a vydělávat si peníze. Následně krátce pracovala ve výrobně dřevěných hraček. Další pracovní kariéra je určena mateřstvím, absencí kvalifikace. V průběhu vystřídala šest zaměstnavatelů, pracovala jako sanitářka v nemocnici, pomocná kuchařka, apod. V současné době pracuje jako uklízečka.

Radka je rozvedená, vdávala se ve svých 19 letech po roční známosti v domnění, že je těhotná. Gravidita se nepotvrdila, svatbu chtěla zrušit, ale nakonec se provdala. Manželství bylo bezdětné, po roce rozvedeno. Krátce byla sama a pak se seznámila s rozvedeným otcem dvou dcer, starší o 11 let, podnikatel. Po krátké známosti se k němu odstěhovala. V nesezdaném soužití se jim narodil její první syn Jan (1997) jako plánované a chtěné dítě. Po pěti letech soužití se rozešli, nejdříve měli syna ve střídavé péči, následně byl Jan soudním rozhodnutím svěřen do péče otce. V současné době syna více jak rok neviděla, občas si s ním telefonuje. Prvního partnera hodnotí jako neklidného a „nerváka“. Další vztah navázala po krátké době s rozvedeným, o pět let starším mužem. Společné soužití nezavedli, jen spolu tzv. „chodili“. Po krátké době neplánovaně otěhotněla a porodila syna Daniela (1999). Ze strany otce Daniela byl tento nechtěný, po jeho narození se rozešli, na syna platí výživné, ale nestýká se s ním a nemá o něj zájem. Později navázala Radka vztah s o tři roky starším svobodným mužem, Markem (1967), se kterým se znala z období dospívání. Po krátké době zavedli nesezdané soužití, ze kterého se jim narodila plánovaná a chtěná dcera Lucie (2004).

Souhrn osobní, rodinné a sociální anamnézy syna Daniela

Daniel (1999) – dyslektik, v péči Pedagogicko–psychologické poradny, dochází i na logopedii, žák druhé třídy základní školy, závažnější onemocnění nezjištěna, zájem – hry s vrstevníky, žádný hlubší zájem nezjištěn.

Narodil se a vyrůstá ve městě Brně jako druhorozené, neplánované, nechtěné a nemanželské dítě své matky Radky (1970) a jejího druhého partnera. Gravidita byla

značně komplikovaná, ovlivněna stresem, tlakem a snahou ze strany otce Daniela o interrupci a následně plánování adopce. V těhotenství matka kouřila cca 20 cigaret denně, občas požívala alkoholické nápoje, neměla sociální zázemí. Narodil se v 7. měsíci a byl umístěn v inkubátoru. Porodní míry a váhy pod normou, při porodu přidušen, kleštěn. Raný vývoj dítěte byl značně zanedbávaný, nepodnětný, komplikovaný zejména sociální situací matky Radky (1970), která byla nucena se s Danielem odstěhovat ke své matce. Rozvoj motoriky a hygienických návyků lehce podprůměrný oproti ostatním dětem. Vývoj řeči na nízké úrovni, malá slovní zásoba, řečové vady. Jde o temperamentní dítě, nepozorný, roztěkaný, zjištěno ADHD – hyperaktivita, neposlušný, vzpurný. Při výchově ze strany matky často trestán, málo chválen, pak hýčká a rozmazlován. Svého biologického otce nezná, nemá k němu žádný vztah. V současné době má k matce i jejímu druhu Markovi kladný vztah. Svého nevlastního staršího bratra Jan (1997) nezná, s mladší sestrou Lucie (2004) má kladný vztah, rád si s ní hraje a stará se o ni.

Ve třech letech navštěvoval mateřskou školu. Na základní školu nastoupil s odkladem. V současné době dochází na logopedii, je v péči Pedagogicko–psychologické poradny. Ve škole prochází s podprůměrným prospěchem a kázeňskými a prospěchovými obtížemi.

Daniel vyrůstá v současné době se svou matkou Radkou, jejím současným druhem Markem, a nevlastní sestrou Lucíí.

Souhrn osobní, rodinné a sociální anamnézy dcery Lucie

Lucie (2004) se narodila a vyrůstá v centru Brna jako chtěné a plánované dítě nesezdaných partnerů Radky a Marka. Gravidita i porod probíhaly bez závažnějších komplikací. Raný vývoj dívky lze hodnotit jako běžný, rozvoj motoriky i hygienických návyků je srovnatelní s ostatními dětmi jejího věku. Vývoj řeči je ve srovnání s vrstevnicemi opožděný, řeč málo rozvinutá s ne zcela adekvátní slovní zásobou. Hrubá a jemná motorika je adekvátní věku dítěte. Lucie je hezké, upravené děvče přiměřeného vzrůstu a výživy. Jeví se bez rozpaků, spontánní, chová se bezprostředně, s důvěrou v lidi, které ji obklopují.

V současné době nenavštěvuje žádné předškolní zařízení, nemocná není ani nebývá, její zdravotní stav je dobrý. Lucie má kladný vztah k oběma rodičům, jeví se více závislá na matce. Vztah Lucie s nevlastním bratrem Danielem je kladný, ráda si s ním hraje.

Souhrn rodinné a sociální anamnézy posuzované rodiny

Rodina žije v centru města Brna v obecním bytě 2 + 1. Jedná se o byt první kategorie. Rodiče obývají jeden pokoj (obývací pokoj), obě děti mají společný druhý pokoj (dětský pokoj). Součástí bytu je kuchyně s jídelním stolem a rohovou lavicí, WC a koupelna s malou vanou. Pokoj dětí je vybaven skříněmi na oděvy, psacím stolem se židlí a jednou rozkládací postelí. Byt obývají v současné době 4 osoby. Celkový příjem domácnosti je 25.000,- Kč měsíčně. Náklady na bydlení činí celkem 8.000,-Kč měsíčně, další náklady na potřeby dětí činní v průměru 6.000,-Kč měsíčně. Rodina je ze strany Radky zatížena dluhy v celkové výši cca 200.000,-Kč. Rodina vlastní jedno staré osobní auto, které je ve vlastnictví Marka.

Rodina tráví volný čas procházkami, sledováním televize. Kulturní podniky nejsou ze strany rodiny pro dluhy navštěvovány, přes to, že Marek by se chtěl podílet s rodinou na kulturním dění, pořádat výlety, apod. Aktivně ani rekreačně sportovním životem rodina pro nedostatek financí a dluhy nežije. Oba partneři hodnotí společné soužití jako harmonické, kdy se Radka, tou dobou na mateřské dovolené starala o děti a domácnosti a vychovávala je. Marek převážně pracoval, volný čas trávil sledováním televizních pořadů. Ve volném čase se Marek věnoval dětem. V současné době prochází rodina krizí, partnerský vztah se po téměř čtyřech letech rozpadá. Radka je v rodině nespokojená, často vyvolává hádky, zanedbává domácnost. Dle sdělení Marka se Radka často pohybuje mimo domov, domů se vrací pozdě večer. Marek má zájem na udržení vztahu a překonání krize, chtěl s Radkou navštívit poradnu pro rodinu, manželství a děti. To Radka odmítla, sdělila, že si s Markem nerozumí, není jí oporou, nechce s ním zůstat.

V současné době Radka s Markem společné soužití ukončila, našla si nového partnera, ke kterému se s dcerou Lucií (2004) a synem Danielem (1999) odstěhovala. Marek se vrátil zpět k matce, v současné době bez partnerky.

V současné době je rodina, zejména výchova a péče jejich společné dcery Lucie, předmětem zájmu orgánu sociálně právní ochrany dětí a soudu za účelem soudního rozhodnutí o svěřeni Lucie do péče některého z rodičů.⁶³

4.4 Vyhodnocení sledovaných hodnot

Souhrn sledovaných hodnot v Rodině č. 1

Ve zkoumaném období se jedná o rodinu nukleární - úplnou, lze také konstatovat, že by se mohlo jednat i o rodinu rekonstituovanou (není však založena novým sňatkem).

Funkci sociálně-psychickou plnila ve vztahu k jednotlivým svým členům pouze na začátku vztahu především v období zamilovanosti partnerů. Následně lze spatřovat nesoulad rolí obou rodičů, kdy příčinu můžeme předpokládat ve velkém věkovém rozdílu (27 let), který sebou nese i jiné požadavky a očekávání. Vůči dětem je naplňována jen z části, zejména vůči dítěti narozenému z předchozího vztahu.

Funkci socializačně-výchovnou neplní rodina vůči svým dětem žádoucím směrem. Pro děti nevytváří dostatečně podnětné prostředí důležité pro jejich kultivaci a rozvoj motorických, estetických i rozumových schopností.

Funkci sociálně-ekonomickou neplní zcela. V rodině je znatelný nízký příjem domácnosti a vysoké náklady na její chod. Navíc je tato situace podmíněna nezaměstnaností obou partnerů a odkázaností na ekonomickou podporu státu.

Funkci biologicko-reprodukční plní jen dočasně. Vzhledem k značnému věkovému rozdílu partnerů lze předpokládat nesoulad v uspokojování sexuálních potřeb obou partnerů. Potřeba biologické reprodukce byla naplněna v počátku vztahu narozením společného dítěte.

⁶³ zdroj: spisový materiál Úřadu městské části Brno-střed, orgán sociálně právní ochrany dětí, Měsínská 4, vlastní šetření v rodině, aktivní účast na sezení a rozhovorech s rodinou, vlastní zjištěné poznatky o rodině

Výchovu dětí v rodině můžeme ze strany otce označit za chybnou – liberální (příliš volnou), což může být ovlivněno jeho další rolí, rolí dědečka ke stejně starému vnukovi. Ze strany matky lze konstatovat, že jde o výchovu zanedbávající, někdy i autoritářskou (upřednostňuje své zájmy na úkor výchovy dětí).

Z hlediska podoby rodiny se jedná o rodinu založenou na partnerském soužití, které není příliš stabilní, kdy již po 3 letech je vztah nefungující a rozpadající se.

Srovnáním situační rodiny otce a jeho současné rodiny, ve které je posuzován, lze konstatovat, že u něj došlo v situační rodině k identifikaci s jeho otcem. Příkladem je rozvedené manželství jeho rodičů, kdy jeho otec odešel za mladší ženou po cca 15 letech manželství. On sám si žil v manželství, které bylo po 9 letech rozvedeno, a následně v několika nesezdaných partnerstvích. Jeho matka od rozvodu s jeho otcem žije sama.

Srovnáním situační rodiny matky a její současné rodiny, ve které je posuzována, lze konstatovat, že u ní došlo v situační rodině k identifikaci s její matkou. Příkladem je rozvedené manželství jejích rodičů, kdy její otec z rodiny odešel, když jí byly 4 roky. Její matka se po rozvodu manželství opět provdala a měla další děti. Druhé manželství bylo po 10 letech rozvedeno, kdy v současné době žije s druhem v nesezdaném partnerství.

Shrnutí:

Výše uvedenou rodinu lze charakterizovat jako rodinu **dysfunkční se špatným identifikačním vzorem pro její děti.**

Osobní domněnka – myslím si, že matka – žena ve sledované rodině č. 1 je zcela citově nestabilizovaná. Stále hledá k sobě muže, kterého následně odmítá. Domnívám se, že veškeré její problémy v navazování a ve stabilitě jejich vztahů **vyplývají ze špatného výchovného vzoru a špatného výchovného prostředí ze situační rodiny.**

Předpokladem je, že obě děti budou v budoucím životě při vytváření vlastních partnerských vztahů vláční a nestabilní. Lze ale také předpokládat, že právě z těchto důvodů, že byli v dětství „okradeni“ o druhého rodiče (současný rozchod vztahu), budou mít vyšší zájem na tom, aby „komfort obou rodičů“ poskytly svým potomkům.

Souhrn sledovaných hodnot v Rodině č. 2

Ve zkoumaném období se jedná o rodinu nukleární úplná.

Funkci sociálně-psychickou plnila ve vztahu k jednotlivým svým členům v maximálním možném rozsahu. Každý rodinný konflikt byl řešen v klidu, řádně, důsledně, vysvětlením a se snahou najít kompromis, který by uspokojil potřeby všech členů rodiny. Dalo by se říci, že kompatibilitnost rolí v kritickém období kolem roku 1975 rodina ustála a s rovnoprávností v manželství se zdravě vyrovnala.

Funkci socializačně-výchovnou plnila rodina od samého počátku v maximálním rozsahu. Matka se při výchově obou synů snažila vytvořit žádoucí, dostatečně podnětné prostředí pro kultivaci dětí a jejich motorický, estetický i rozumový rozvoj, což můžeme dokladovat na vzdělanosti a uplatnění obou synů v současné době.

Funkci sociálně-ekonomickou rodina naplňuje v uspokojivé míře, a to i bez ohledu na výdělek jednoho ze synů, který je ve zkoumaném období součástí domácnosti. Díky dostatečnému ekonomickému zajištění z vlastních zdrojů není závislá na podpoře státu (snad pouze v období mateřské a rodičovské dovolené), z vydělaných prostředků dokáže uspokojit i další potřeby rodiny – společná dovolená, výlety, návštěva kulturních podniků, apod.

Funkci biologicko-reprodukční, konkrétně potřebu biologické reprodukce rodina naplnila a můžeme se domnívat, že i nadále naplňuje sexuální potřebu rodičů.

Výchovu dětí v rodině můžeme ze strany obou rodičů charakterizovat jako autoritativní – tedy správnou. Rodiče vždy byli dětem vzorovým příkladem pro správnou identifikaci, žádoucí chování dětí bylo od narození posilováno, nežádoucí pokáráno, vysvětleno a opraveno.

Z hlediska podoby rodiny se jedná o rodinu založenou na manželství, které v současné době trvá již cca 35 let, můžeme ho označit za stabilní, fungující. Do budoucna můžeme přepokládat ukončení manželství až smrtí jednoho z partnerů.

Srovnáním situační rodiny otce a jeho současné rodiny, ve které je posuzován, lze konstatovat, že u něj došlo v situační rodině k celkové identifikaci s otcem a zdravému vnímání a přijetí role matky – ženy v rodině.

Srovnáním situační rodiny matky a její současné rodiny, ve které je posuzována, lze konstatovat, že u ní došlo v situační rodině k celkové identifikaci s její matkou a vzhledem k účasti otce v rodině i zdravému vnímání a přijetí role otce – muže v rodině.

Shrnutí:

Výše uvedenou rodinu lze charakterizovat jako rodinu **zcela funkční s kladným identifikačním vzorem pro její děti**. Tento kladný identifikační vzor je pozorovatelný i na otci a matce ve sledované rodině, kteří si oba přinesly ze své situační rodiny převážně pozitiva.

Osobní domněnka – myslím si, že obě děti – oba synové budou v budoucím životě při vytváření vlastních partnerských vztahů úspěšní. Jeden z nich již částečně zakládá svou vlastní rodinu, druhý zdrženlivě vyhledává svou budoucí manželku. Domnívám se, že oba měly od narození příkladný vzor ve správné výchově v rodině.

Je také pozorovatelný **pozitivní vliv primárního prostředí na děti**. Labilita jejich budoucích vztahů z příčiny z jejich strany není v budoucnu pravděpodobná.

Souhrn sledovaných hodnot v Rodině č. 3

Stejně jako v případě rodiny č. 1 je ve zkoumaném období rodina č. 3 nukleární - úplnou, a lze také konstatovat, že by se mohlo jednat i o rodinu rekonstituovanou (není však založena novým sňatkem).

Funkci sociálně-psychickou plnila ve vztahu k jednotlivým svým členům pouze na začátku vztahu především v období zamilovanosti partnerů. Je nezbytné poukázat na skutečnosti, rodině zjevně nemůže naplnit všechny sociálně-psychické potřeby syna Daniela. Zde poukazujeme především na skutečnosti, že Daniel byl nechtěné dítě, jeho biologický otec se k němu nezná, neměl ho rád již před jeho narozením. Dočasnou náhradu otce však docela úspěšně našel v novém partnerovi své matky, Markovi. To však pouze dočasně. Na konkrétním případě lze sledovat zejména v poslední době – na konci vztahu – nesoulad ve vzájemných očekáváních (může být dáno laxním vztahem Radky k mužům i vztahům samotným).

Funkci socializačně-výchovnou neplní rodina ani k jednomu ze svých dětí žádoucím směrem. Nejen že je výchova ze strany matky zanedbávána, nedostatečně podnětná, v nedostatečné míře kultivující děti, na velmi nízké úrovni rozvíjí zejména rozumové schopnosti. Dále je nezbytné poznamenat, že vzhledem ke skutečnosti, že Danielovi byla zjištěna dyslexie a syndrom ADHA, měla mu být již od narození věnována ze strany rodičů zvýšená pozornost především k usměrnění jeho hyperaktivity a k pomoci překonávat problém dyslexie.

Funkci sociálně-ekonomickou plní jen částečně. V rodině je sice znatelný relativně přijatelný příjem v poměru s výdaji na chod domácnosti a běžné náklady (ze strany otce – uspokojivé zaměstnání, matka je na mateřské dovolené). Ekonomická situace rodiny je však přetížena ze strany matky, která neumí hospodařit a předlhuje se neustálými půjčkami. Touto situací je rodina ochuzena o veškeré kulturní požítky, společně příjemně strávený čas dovolených či víkendů, volno-časové aktivity dětí. Rodinu v této funkci částečně nahrazuje stát.

Funkci biologicko-reprodukční plní, ale nelze předpokládat její další uskutečňování. Potřeba biologické reprodukce je na obou stranách uspokojena narozením společného dítěte, další uspokojování potřeby sexuální je však vzhledem k zániku vztahu nepravděpodobné.

Výchovu dětí v rodině můžeme ze strany otce označit za relativně správnou. K oběma dětem přistupuje stejně, snaží se nedělat rozdíl mezi svým biologickým a nevlastním dítětem, obě přijímá. S dětmi navazuje neautoritativní, kamarádský vztah. Chybou však je jeho neschopnost vést děti k samostatnosti a aktivitě, není ve výchově důsledný. Ze strany matky lze výchovu charakterizovat jako málo podnětnou, částečně zanedbávající, upřednostňující výchovný styl liberální – bez jasných pravidel a odstupňovaných požadavků.

Z hlediska podoby rodiny se jedná o rodinu založenou na partnerském soužití, které není příliš stabilní, kdy již po 5 letech je vztah nefungující a rozpadá se.

Srovnáním situační rodiny otce a jeho současné rodiny, ve které je posuzován, lze konstatovat, že u něj došlo v situační rodině k identifikaci s jeho otcem a přijetí a akceptování role ženy – matky. Dále lze předpokládat, že vzhledem k zažitému

tradičnímu modelu v situační rodině má v současné době problém s navazováním partnerských vztahů se ženami – důvod můžeme vidět v nekompatibilitě rolí.

Srovnáním situační rodiny matky a její současné rodiny, ve které je posuzována, lze konstatovat, že u ní došlo v situační rodině k její částečné identifikaci s její matkou i s otcem. Lze také předpokládat určitou míru vzdoru zejména s identifikací matky. Příkladem je, že její matka počala její starší dceru i v tehdejší době jako svobodná, načež posuzovaná uzavřela manželství v domnění gravidity, která se následně vyvrátila. Způsob rodinné výchovy si taktéž převzala po svých rodičích, zřejmě po otci – uvádí, že si s nimi v dospívání moc nerozuměla a otec na ni křičel, byl přísný. Ona sama je vůči svým dětem přehnaně přísná, ne vždy přiměřeně děti trestá a běžné dětské projevy vnímá jako hrubou nekázeň.

Shrnutí:

Výše uvedenou rodinu lze charakterizovat jako rodinu **z části dysfunkční s aspektem kladného (otec) ale i záporného (matka) identifikačního vzoru pro její děti**. Tento kladný identifikační vzor je pozorovatelný i na otci v jeho situační rodině a záporný vzor ze strany matky je pozorovatelný v její situační rodině.

Osobní domněnka – myslím si, že další vývoj syna bude negativně ovlivněn skutečností, že je nechtěné (ze strany biologického otce). Lze předpokládat jeho narůstající agresi nebo vzpurnost a to už vzhledem k jeho diagnóze ADHD. Dceru by nemuselo matčino počínání značně poznamenat, zejména pokud ji neodtrhne od biologického otce a udrží-li relativní stálost nově začínajícího vztahu (neposuzují za dosti pravděpodobné).

Je také pozorovatelný **negativní vliv primárního rodinného prostředí na vývoj a výchovu dítěte – konkrétně syna**.

Závěrem na základě výše uvedených souhrnů sledovaných hodnot lze konstatovat, že byly vypořádané následné skutečnosti:

- správná výchova je cestou k výchově psychicky stabilního a odolného jedince
- špatná výchova je cestou k výchově psychicky nestabilního a labilního jedince
- příznivé rodinné prostředí (v situační rodině) je předpokladem vytváření příznivého rodinného prostředí ve vlastní založené rodině

- nepříznivé rodinné prostředí (v situační rodině) je předpokladem vytváření nepříznivého rodinného prostředí ve vlastní založené rodině
- pokud není naplňována některá ze čtyř vymezených základních funkcí rodiny stává se rodina dysfunkční
- pokud není naplňována některá ze čtyř vymezených základních funkcí rodiny nahrazuje tyto funkce zcela nebo z části stát
- jedinou funkcí, kterou nemůže žádná jiná instituce nahradit je funkce sociálně – psychologická, neboli „citová“ (v případě neplodnosti partnerů může stát pomoci adoptí nebo osvojením)

Na závěr si opět uvedme stanovený dílčí cíl empirické části a cíl celé empirické části a na základě zjištěného si odpovíme.

- 1) *Dílčím cílem empirické části je z hlediska sociální pedagogiky zjistit, zda a jaký má na jedince vliv rodinné prostředí a rodinná výchova ze situační rodiny.*
- 2) *Cílem celé empirické části je pokusit se z hlediska sociální pedagogiky vystihnout, zda a jak současná rodina plní své základní funkce.*

add.1) Z výše uvedených a zjištěných poznatků lze konstatovat, že z hlediska sociální pedagogiky **má** rodinné prostředí a rodinná výchova **podstatný, zásadní, nezaměnitelný a nezastupitelný** vliv na dítě v rodině (viz jednotlivé případy rodin výše)

add.2) Z výše uvedených a zjištěných poznatků lze (viz jednotlivé případy výše) konstatovat, že z hlediska sociální pedagogiky současná rodina **plní své základní funkce zcela, z části nebo vůbec (např. dětské domovy)**, přičemž nejvíce zastupovanou funkcí rodiny ze strany státu je funkce **sociálně – ekonomická** (státní podpory apod.) a **funkce socializačně – výchovná** (mateřské školky, školy, média, apod.)

Oba výše uvedené vytyčené cíle nám dále poslouží v závěru práce jako empirické poznatky pro vyhodnocení stanovených hypotéz (tezí) celé práce.

ZÁVĚR

Krise současné rodiny, jak je v dnešní době tento stav společností označován, a postavení muže a ženy nejen ve sféře soukromé je v posledních letech častým předmětem zájmu diskuzí. Žádná z nich však v takto složité oblasti, kterou je oblast společenských vztahů a souvislostí, není schopná najít jednoduchý návod nebo řád. Jde o široké spektrum vlivů, které působí na muže i ženu v rodině, a které je vedou k rozhodnutí žít singl nebo sice s někým, ale bez sňatku.

Za největší úskalí současných společenských změn považuji právě snížení autority mužské role v rodině v důsledku emancipační vlny žen. V tomto momentu vidím zásadní problém, který sebou již několik desítek let nese vlnu rozvodovosti a nízkou míru sňatečnosti. Je nezbytné si uvědomit, jak důležité dopady mají tyto vlivy na výchovu dětí. Jak jsme mohli demonstrovat v empirické části této práce, je zřejmé, že co dítě vidí ve své orientační rodině, zákonitě přenáší (byť i v pozměněné formě) do své rodiny budoucí.

Snad i proto můžeme říci, že dnešní mládež zastává názor, že pokud dva milenci nechtějí mít dítě, je zbytečné uzavírat manželství. Setkáváme se však i s názorem, že manželství je věc zbytečná, k důkazu lásky nepotřebná.

Uvědomuji si skutečnost, že tato práce nemohla pojmout všechny vlivy, které na proměnu současné rodiny a její členy působí, vlivy které vedou k jinému pojetí rodiny než tomu, které nám bylo tak blízké. I přesto jsem se pokusila v této práci vystihnout zejména ty výše uvedené, které neuniknou povšimnutí ani laické veřejnosti.

Z prakticky provedených průzkumů v rodině vzešlo najevo, že současná rodina přestává plnit své funkce, které jsou zcela nebo z části nahrazovány státem. Bylo zjištěno, že se jedná zejména o funkci sociálně-ekonomickou. Vzhledem k vysokým výdajům na chod domácnosti, uživení rodiny a uspokojení dalších zájmů rodiny, se kterými výdaje domácností narůstají, je téměř nutností, aby byly v rodině výdělečně činní oba rodiče. Nároky na výkon povolání každého z nás se odráží ve skutečnosti, že nám již nezbyvá čas, který bychom věnovali právě rodině, dětem a společným zájmům.

Z praktického průzkumu vyšlo najevo, že díky pracovnímu vytížení je přenášena část odpovědnosti za výchovu a vzdělání dětí na stát. Je nezbytné poznamenat, že v současné době se na socializaci dětí výrazně podílí i média (např. internet a televize).

Cílem této práce bylo potvrdit nebo vyvrátit níže stanovené hypotézy:

- ◆ *H1: Rodina v soudobé moderní společnosti postupně zaniká.*
- ◆ *H2: Současná rodina nezaniká, pouze se mění ve své struktuře a přizpůsobuje se novým společenským podmínkám.*

Na základě získaných teoretických i praktických poznatků lze konstatovat, že **současná rodina nezaniká, pouze se mění ve své struktuře a přizpůsobuje se novým společenským podmínkám.** Získanými poznatky však tvrzení, **že rodina v soudobé moderní společnosti postupně zaniká, nelze (vzhledem k dysfunkčnosti současných rodin) zcela vyvrátit.**

Důležitost problému, při připuštění zániku rodiny a přenesení jejích funkcí na stát lze spatřovat zejména v socializaci nové generace. Vždyť právě rodina je tím, kdo nás ve svém prostředí jako první učí a seznamuje nás se světem společnosti.

Řešením krize současné rodiny, která prochází složitým adaptačním vývojem, může být vyšší zájem společnosti o tento problém, sociálním zvýhodněním rodin založených na manželství oproti nesezdaným partnerstvím či osamělým rodičům. Řešením je také zkvalitnění rodinné výchovy již od brzkého dětství a eliminaci negativního vlivu masmédií, které výrazně ovlivňují veřejné mínění a formulují postoje mladé generace.

RESUMÉ

V úvodu autorka uvádí základní charakteristiky rodiny, především vymezení rodiny z hlediska sociální pedagogiky. Součástí první části práce je výčet základního dělení rodiny. Následující část popisuje základní funkce rodiny a samostatná část je také věnována výchově v rodině. Druhá kapitola práce ve stručnosti nastiňuje rodinu v jejích historických proměnách. Kapitola nazvaná moderní a postmoderní rodina již pohlíží na rodinu a její proměnu v nedávné historii včetně současnosti. Je uvedena pohledem na výběr životního partnera a značná část je věnována roli muže a ženy v rodině v jejich různých proměnách. V další části uvedené kapitoly se autorka věnuje nárůstu vlivu emancipace ženy, který se výrazně projevil mimo jiné v rozvodovosti a odlišném postoji k uzavírání sňatků. Toto sebou neslo změny struktury v rodinném životě. Rodina již není podmíněná manželství, narůstá množství nesezdaných partnerství, rodí se stále více dětí mimo manželství, přibývá osamělých matek. V závěru této poslední teoretické kapitoly se autorka ve stručnosti vrací k prognózám podob rodiny na přelomu století předpovídaných koncem 80. let 20. století. Poslední kapitola práce je věnována empirické části, která se zabývá vlivem rodinného prostředí a rodinné výchovy na osobnost dítěte na konkrétních případech ze současné praxe. Těmito bylo zjištěno a potvrzeno, že rodinné prostředí je primární a zásadní. Spolu s výchovou v rodině se již od narození nejvýrazněji podílí na procesu socializace jedince. V závěru celé práce jsou vyhodnocena a potvrzena tvrzení, která byla přijata jako základ pro vypracování této bakalářské práce. Potvrzením bylo zjištěno, že současná rodina nezaniká, pouze prochází zásadní vývojovou krizí, která bývá též označována jako „adaptace rodiny na nové společenské podmínky“.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá rodinou jako základní sociální skupinou. Snaží se popsat základní typy a charakteristiky rodin v soudobé společnosti i v jejich historických proměnách. Popisuje základní funkce, které rodina plní v životě jedince a společnosti, a výchovou jedince v rodině. Zabývá se vlivem rodinného prostředí na dítě, rolí muže a ženy v rodině a jejich významem.

Tato práce se snaží vystihnout zásadní změny v rodinném životě v současné české společnosti. Poukazuje zejména na změnu ženské role v rodině v důsledku emancipace a celospolečenského zrovnoprávnění žen v průběhu posledních let.

Klíčová slova

Rodina, rodiče, otec, matka, děti, manželství, rozvod, nesezdané partnerství, svobodná matka, rodinné prostředí, rodinná výchova, soudobá společnost, emancipace žen.

ANNOTATION

This bachelor thesis deals with family as the basic social unit. Basic family types and characteristics in contemporary society are described, as well as changes in the family over time. The work also depicts essential functions of family in the life of an individual and in the society, education of an individual in family, while exploring the influence of family environment on the child, and the role of man and woman in the family.

The thesis aims at defining crucial changes in family life in contemporary Czech society. It concentrates especially on changes in the role of woman in the family as a consequence of emancipation and overall equalization of women in recent years.

Keywords:

Family, parents, father, mother, children, marriage, divorce, unwed partners, single mother, family environment, family education, contemporary society, emancipation of women.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Zákon č. 265/1949 Sbírky, *zákon o právu rodinném*.
2. Zákon č. 94/1963 Sbírky, *zákon o rodině*.
3. Zákon č. 101/2000 Sbírky, *o ochraně osobních údajů*.
4. KEJDOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z. *Právo a sociální politika*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2005.
5. KOHOUTEK, R. *Poznávání a utváření osobnosti*. Brno: CERM, 2001, 275 s. ISBN 80-7204-200-9.
6. KRAUS, B. *Teorie výchovy*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006.
7. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et.al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
8. MATĚJKOVÁ, E. *Jak řešit konflikty a problémy v partnerských vztazích*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, 159 s. ISBN 978-80-247-1832-3.
9. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: SLON, 2003, 161 s. ISBN 80-86429-19-9.
10. MOŽNÝ, I. *Moderní rodina: mýty a skutečnosti*. Brno: Blok, 1990, 184 s. ISBN 80-7029-018-8.
11. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006, 311 s. ISBN 80-86429-58-X.
12. SEKOT, A. *Sociologie v kostce*. 3. vyd. Brno: Paido, 2006, 258 s. ISBN 80-7315-126-X.
13. VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, 356 s. ISBN 80-246-0841-3.
14. VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 262 s. ISBN 80-86432-48-3.
15. ZAPLETAL, L., JILČÍK, T. *Sociologie I. Vybrané kapitoly ze základů sociologie a demografie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2003.

Další zdroje:

16. <http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%BDchova>
17. http://www.psycholousek.cz/downloads/Klinicka_psychologie.pdf
18. <http://www.novimuzi.eu/genderova-ochutnavka-slovník/rodina-promeny-materstvi-otcovstvi>
19. http://www.rodiny.cz/07/?pg=texty_prednasky
20. <http://www.e/polis.cz/sociologie/106-rodina-manželstvi-a-kohebitace.html>
21. <http://www.czso.cz/csu/2002edicniplan.nsf/p/4015-02>
22. <http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/p/4008-06>
23. http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/podil_deti_narozenych_mimo_manželstvi_v_letech_1950_2004
24. Spisový materiál Úřadu městské část Brno-střed, orgán sociálně právní ochrany dětí, Měnínská 4, volně nepřístupné.

SEZNAM PŘÍLOH

- [2] Příloha č. 1: Průměrný věk snoubenců při první sňatku (datová tabulka)
- [3] Příloha č. 2: Podíl živě narozených mimo manželství – průměr let 2001-2005 (%)
- [4] Příloha č. 3: Podíl dětí narozených mimo manželství z narozených celkem v evropských zemích v roce 2004
- [5] Příloha č. 4: Anamnestický dotazník

PŘÍLOHA Č. 1:

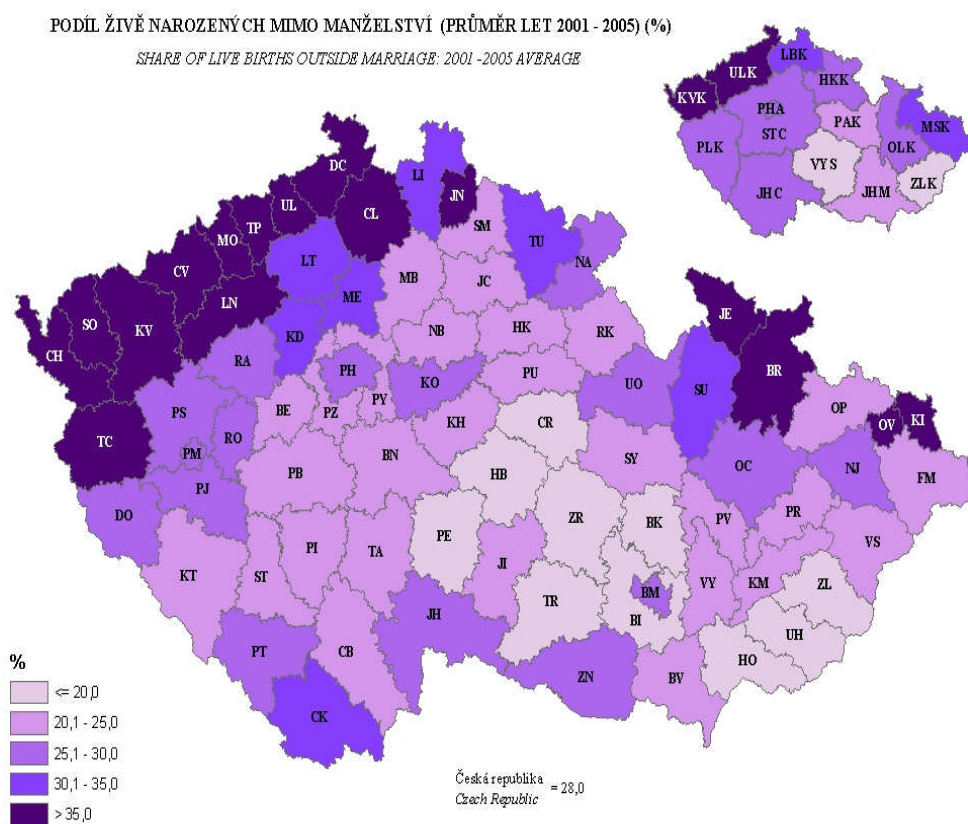
**PRŮMĚRNÝ VĚK SNOUBENCŮ PŘI PRVNÍ SŇATKU
(DATOVÁ TABULKA)**

Rok	Průměrný věk ženichů	Průměrný věk nevěst
1991	24,2	21,4
1992	24,2	21,6
1993	24,4	21,7
1994	24,7	22,0
1995	25,0	22,4
1996	25,4	22,8
1997	25,9	23,3
1998	26,3	23,6
1999	26,7	24,1
2000	27,1	24,6
2001	27,6	25,0
2002	28,1	25,5
2003	28,5	25,9
2004	29,0	26,3
2005	29,3	26,7
2006	29,7	27,1

zdroj: <http://www.czso.cz/csu/2002edicniplan.nsf/p/4015-02>

PŘÍLOHA Č. 2:

PODÍL ŽIVĚ NAROZENÝCH MIMO MANŽELSTVÍ – PRŮMĚR LET 2001 – 2005 (%)



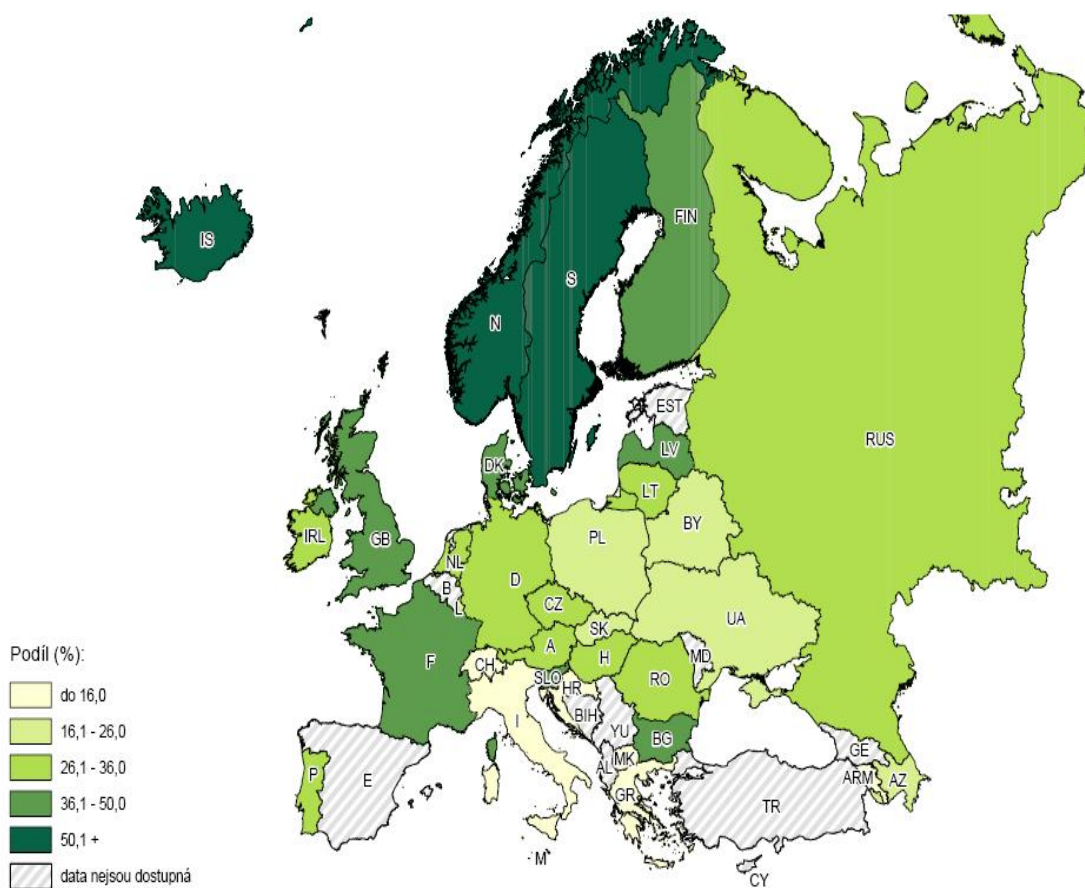
zdroj:

[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/podil_zive_narozenych_mimo_manzelstvi_\(prumer_let_2001_2005\)/\\$File/1303K4.jpg](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/podil_zive_narozenych_mimo_manzelstvi_(prumer_let_2001_2005)/$File/1303K4.jpg)

PŘÍLOHA Č. 3:

PODÍL DĚTÍ NAROZENÝCH MIMO MANŽELSTVÍ Z NAROZENÝCH CELKEM V EVROPSKÝCH ZEMÍCH V ROCE 2004

Podíl dětí narozených mimo manželství z narozených celkem v evropských zemích v roce 2004



zdroj: <http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/p/4008-06>

D) Socio-ekonomické podmínky rodiny:

- a) *bytové poměry*
- b) *materiálně-ekonomické zajištění rodiny*
- d) *náplň volného času (zájmová činnost)*

E) Rodina – její struktura, meziosobní vztahy a výchovné ovzduší:

- a) *složení rodiny*
- b) *význačné rodinné události a změny*
- c) *výchovný režim v rodině*
- d) *jiné pedagogicko-psychologické faktory*

F) Příznaky závad chování a prožívání nebo poruch chování psychiky:

- a) *dřívější obtíže*
- b) *počátek, okolnosti a průběh současných obtíží*
- c) *příčiny obtíží z hlediska jeho sociálního okolí zejména názory na příčiny obtíží, eventuálně přestupků*
- d) *dosavadní nápravná opatření a jejich výsledky*

III. DALŠÍ SLEDOVANÉ HODNOTY

Typ rodiny:

nukleární úplná
nukleární neúplná
rekonstituovaná
třígenerační

Plnění základních funkcí rodiny:

sociálně-psychická
socializačně-výchovná
sociálně-ekonomická
biologicko-reprodukční

Výchova v rodině:

autoritativní (správná)
autoritářská
liberální
zanedbávající
nadměrně ochranná
disharmonická
nepřátelská (hostilní)
preferující druhé dítě

Podoba rodiny:

založená na manželství
založená na nesezdaném partnerství (partnerském soužití)

Vzor ze situační rodiny:

opakující se tendence
měnící se tendence

Název souboru: Bakalářská práce
Adresář: C:\Documents and Settings\Sirius\Plocha
Šablona: C:\Documents and Settings\Administrator\Plocha\moje
bakule\sablona-fhs.dot
Název: Šablona -- Diplomová práce (uni)
Předmět:
Autor: Pavla Frgalová
Klíčová slova:
Komentáře:
Datum vytvoření: 26.4.2008 11:32:00
Číslo revize: 152
Poslední uložení: 3.5.2008 0:53:00
Uložil: Sempron
Celková doba úprav: 3 494 min.
Poslední tisk: 3.5.2008 0:55:00
Jako poslední úplný tisk
Počet stránek: 81
Počet slov: 18 414 (přibližně)
Počet znaků: 108 644 (přibližně)